

การศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ
ในกรุงเทพมหานคร : การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา

A STUDY OF EDUCATION ADMINISTRATION OF ISLAMIC WAY IN PRIVATE SCHOOL
SIMULTANEOUSLY TEACHING ISLAMIC GENERAL EDUCATION IN BANGKOK: A
PHRNOENOLOGICAL RESEARCH STUDY

ศิริญา คนช่อ¹, ทวีศิลป์ กุลนภาดล²

Sirinya Khonsue¹, Taweasil Koolnaphadol²

¹นิสิตการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

²ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาการบริหารการศึกษาและการอุดมศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คำสำคัญ	บทคัดย่อ
การบริหารการศึกษา วิถีอิสลาม, โรงเรียน เอกชนสอนศาสนา อิสลามควบคู่วิชา สามัญ, การวิจัยเชิง ปรากฏการณ์วิทยา	การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ทั้งด้านแนวคิด แนวการปฏิบัติ และความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยออกแบบการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบปรากฏการณ์วิทยา เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบกับการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการศึกษาทบทวนและวิเคราะห์เอกสาร โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึกมีจำนวน 57 คน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 7 คน ครูจำนวน 18 คน เจ้าหน้าที่จำนวน 9 คน ผู้ปกครองจำนวน 12 คน และนักเรียนจำนวน 11 คน แบ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเผชิญหน้ากัน จำนวน 36 คน และการสัมภาษณ์ออนไลน์ จำนวน 21 คน ผลการวิจัยพบว่า การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ด้านแนวคิดของการบริหาร มีการจัดการองค์กรที่นำหลักการของศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมมาเป็นฐานของการบริหาร โดยมุ่งจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนมุสลิมให้มีคุณธรรมอิสลามควบคู่กับความรู้สามัญเพื่อการดำรงชีวิตและโอกาสทางการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป ด้านแนวการปฏิบัติของการบริหาร มีการสอดแทรกหลักการและคุณธรรมจริยธรรมอิสลามในทุกการดำเนินงาน มีการจัดการองค์กรผ่านโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของโรงเรียน มีการจัดวางบุคลากรตามความเหมาะสมของคณก้งาน มีการวางแผน การมอบหมายงาน การกำกับ ติดตาม และการรายงานที่ชัดเจน มีการบูรณาการอิสลามทางหลักสูตร การจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีการมุ่งเน้นงานดัตร์บียะฮ์เพื่อการขัดเกลาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียน บุคลากรมีการนำจริยธรรมอิสลามมาใช้เป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติงาน มีการบริหารที่เน้นความร่วมมือกันทั้งภายในและภายนอกสถานรวมถึงสัมพันธ์กับชุมชน มีการพัฒนาและเผยแพร่นวัตกรรมหลักสูตรและการสอนอิสลามศึกษาสู่ชุมชนทั่วประเทศ มีระบบการจัดการหอพักเพื่อเสริมสร้างระเบียบวินัยและประสิทธิภาพในการเรียน ผู้ปกครองให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของบุตร

หลาน และด้านความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาเล็งเห็นว่าเป็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของมุสลิมซึ่งสถาบันมีความหมายต่อการดำรงอยู่เพื่อการเตรียมพร้อมและส่งต่อเยาวชนสู่การเป็นบุคลากรมุสลิมที่มีคุณภาพ ผู้ซึ่งมีคุณธรรม ควบคู่ความรู้ในการดำเนินชีวิตให้กับครอบครัว สังคมและประเทศชาติต่อไป โดยผู้บริหารสถานศึกษา ครูและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในโรงเรียนมีมุมมองว่าการได้ทำงานตามเจตนารมณ์แห่งการฟื้นฟูและพัฒนาการศึกษาให้กับเยาวชนมุสลิม นับเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่และเป็นความภาคภูมิใจของชีวิต ซึ่งเป็นแรงจูงใจสำคัญของดำรงจิตวิญญาณให้ยังคงอยู่กับสิ่งที่ทำด้วยความรัก ความมุ่งมั่น ความผูกพันและศานติสุขในหัวใจ

ABSTRACT

The objective of this study is to study education administration in the Islamic way in private school simultaneously teaching Islamic and general education in Bangkok. In terms of concepts, practice guidelines and the importance of Islamic education administration to stakeholders in the education administration in the Islamic way in private school teaching Islamic and general education in Bangkok. This research designed using the qualitative approach of a phenomenological study, using in-depth interviews, non-participant observations, documentary review and analysis. There were 57 key informants, including seven school administrators, 18 teachers, nine staff members, 12 parents of students and 11 students, which were then divided into 36 face-to-face interviewers and 21 online interviewers. The findings revealed that education administration in the Islamic way in private school simultaneously teaching Islamic and general education in Bangkok. In terms of management concepts, organization management used the principles of Islam and the Muslim way of life, as the base of management. It aims to provide education to develop Muslim youth to have Islamic morality along with general knowledge for living and educational opportunities at a higher level. In terms of management practices, Islamic principles and ethics are inserted in every operation. Organization is managed through an administrative structure based on the school context. The staff are arranged according to their suitability for the job. There is planning, assignment, supervision, follow-up and report. There is integration of Islam through the curriculum, learning management and student development activities There is a focus on Tarbiyah work to refine the spirit and behavior of students. The staff used Islamic ethics as an important principle at work. Management emphasizes cooperation both inside and outside facilities, including relationships with the community, developing and disseminating innovative Islamic studies curricula and teaching to communities throughout the country. There is a dormitory management system to enhance discipline and efficiency. Parents value their participation in their children's education. In terms of the importance of Islamic education administration, administrative stakeholders saw that the provision of education was consistent with the faith and way of life of Muslims, which the institution has the meaning of existence in order to prepare and forward youth to become quality Muslim people, with morality and knowledge of life for family, society, and the nation. The administrators, teachers, and staff working in the school are of the view that working in accordance with the spirit of restoring and developing education for

Muslim youth is a great responsibility and a pride in life. This is an important motivation for maintaining the spirit in doing things with love, commitment, connection and peace in the heart.

Keywords: Islamic Education administration, Private school simultaneously teaching Islamic and general education, Phenomenological research

บทนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 ทรงมีพระบรมราโชบายเพื่อสืบสานพระราชปณิธานแห่งองค์พระบรมชนกนาถและเพื่อประโยชน์ของประชาชนชาวไทยทั้งปวง ในการสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง ด้วยทรงมีพระบรมราโชบายด้านการศึกษาว่า การศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานแก่นักเรียน 4 ด้าน ได้แก่ 1) มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง 2) มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม 3) มีงานทำ มีอาชีพ และ 4) เป็นพลเมืองดี ในแต่ละด้านนั้นประกอบด้วยคำขยายสำคัญที่เป็นแนวทางของการปฏิบัติ ด้านการมีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง เป็นการมีความรู้ความเข้าใจต่อชาติบ้านเมือง ยึดมั่นในศาสนา มั่นคงในสถาบันพระมหากษัตริย์ และมีความเอื้ออาทรต่อครอบครัวและชุมชนของตน ด้านการมีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม เป็นการรู้จักแยกแยะสิ่งที่ผิด ที่ชอบ สิ่งชั่ว สิ่งที่ดี ปฏิบัติแต่สิ่งที่ชอบที่ถึงงาม ปฏิเสธสิ่งที่ผิดสิ่งที่ชั่ว และช่วยกันสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง ด้านการมีงานทำมีอาชีพนั้น เป็นการสร้างเด็กให้รักงาน สู้งาน ทำงานจนสำเร็จ มีหลักสูตรอบรมที่ทำให้สามารถทำงานเป็น มีงานทำ เลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ และด้านการเป็นพลเมืองดีนั้น เป็นหน้าที่ของทุกคน โดยครอบครัว สถานศึกษา และสถานประกอบการ ต้องส่งเสริมให้ทุกคนมีโอกาสทำหน้าที่เป็นพลเมืองดี การเป็นพลเมืองดี คือ “เห็นอะไรที่จะทำเพื่อบ้านเมืองได้ก็ต้องทำ” เช่น งานอาสาสมัคร งานบำเพ็ญประโยชน์งานสาธารณกุศล ให้ทำด้วยความมีน้ำใจและความเอื้ออาทร เป็นต้น [1]

นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณยิ่งสำหรับการชี้แนะแนวทางการจัดการศึกษาให้กับหน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาเพื่อสร้างคนดีให้กับสังคม ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มีความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษา คือ การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข กอปรกับวิสัยทัศน์ ของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ที่ได้กำหนดไว้ว่า คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 โดยแนวทางในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรมและกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสม [2]

เมื่อได้ทบทวนพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 10 กอปรกับความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษารวมถึงวิสัยทัศน์ของแผนการศึกษาแห่งชาติแล้ว เราจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าการจัดการศึกษานั้นประกอบด้วยสองส่วนสำคัญที่แยกออกจากกันไม่ได้ คือการสร้างคนให้มีความรู้ พร้อมกับการสร้างคนให้มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตด้วย ดังกล่าวนี้อสอดคล้องกับหลายประเด็นของแผนการปฏิรูปประเทศ ด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมไม่ว่าจะเป็นในเรื่องการผลิตและคัดกรองครูที่มีคุณภาพและจิตวิญญาณของความเป็นครู การจัดการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 พร้อมกับการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมและธรรมาภิบาลของระบบอุดมศึกษา การพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลที่มีพฤติกรรมสะท้อนถึงการรู้คิด การายาทจริยธรรมเกี่ยวกับการใช้สื่อและการสื่อสารบนอินเทอร์เน็ต [3] ทั้งนี้เพื่อพัฒนาคนไทย ที่สามารถสร้างสรรค์สังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าบนพื้นฐานแห่งคุณธรรม จริยธรรมได้ ดังนั้นหนึ่งในพันธกิจที่หน่วยงานทางการศึกษาหรือสถานศึกษาต้องมุ่งเน้นให้ความสำคัญคือ การให้ความรู้พร้อมกับการปลูกฝังเยาวชนให้มีจิตสำนึกเชิงคุณธรรม ค่านิยมอันดีงาม

การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามเป็นหนึ่งในรูปแบบการบริหารการศึกษาที่ดำเนินงานบนฐานแห่งคุณธรรมอิสลาม ด้วยฐานคติทางความศรัทธาที่ว่าอิสลามเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิม กล่าวคือวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในทุกมิติจะมีความสัมพันธ์กับอิสลาม ในด้านการศึกษา มีคำสอนที่ว่า “การศึกษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน” (Ibn Majah) [4] การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามเป็นการจัดการศึกษาตามหลักการศาสนาอิสลามมีรากฐานของแหล่งที่มาคือ อัลกุรอาน อัลหะดีษ รวมถึงแนวคิดและแนวปฏิบัติของบรรพชนรุ่นแรกของอิสลาม วรรณศนะนักวิชาการ สภาพแวดล้อมรอบตัว สังคม และวิถีชีวิตของมนุษย์ ให้ความสำคัญครอบคลุมและสมบูรณ์ตั้งแต่ระดับบุคคล กลุ่มและองค์กร มีความยืดหยุ่นรองรับกับการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์แต่ยังคงไว้ซึ่งระบบคุณธรรมความดี เป็นการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในโลกนี้และโลกหน้าอย่างสมดุลเพื่อสร้างคนให้มีความสมบูรณ์ในทุกมิติ การบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม มีความเชื่อมโยงกับระบบคุณธรรมของสังคมมุสลิมเพื่อรักษาความมีวินัยในหมู่มุสลิม โดยบุคลากรทางการศึกษาจะมีพฤติกรรมที่สอดคล้องกับค่านิยมและคุณธรรมจริยธรรมอิสลาม [5],[6],[7]

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญเป็นหนึ่งในโรงเรียนที่มีการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม มีการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตของชาวมุสลิม มีลักษณะเฉพาะตามบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่นและสอดคล้องกับหลักการของอิสลาม มีจุดมุ่งหมายในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาและหล่อหลอมเยาวชนมุสลิมให้มีความศรัทธาและปฏิบัติตนได้ถูกต้องตามหลักการของศาสนา เป็นผู้ที่มีคุณธรรมอิสลามเป็นพื้นฐานของชีวิตควบคู่กับการมีทักษะและความรู้ทั้งด้านวิทยาศาสตร์ วิชาสามัญ และวิชาชีพ ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ผ่านการจัดการศึกษาที่มีการบูรณาการใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานควบคู่กับหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอน กล่าวได้ว่าเป็นโรงเรียนที่นำคุณธรรมอิสลามเป็นฐานผนวกเข้ากับการดำเนินการบริหารสถานศึกษาในทุกมิติ ผู้การแสดงออกเป็นวัฒนธรรมองค์กรผ่านวิถีปฏิบัติของทุกคนในโรงเรียน ภายใต้บรรยากาศวิถีอิสลาม เพื่อผลิตนักเรียนให้มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิต [6],[8],[9]

จากการศึกษาข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาต่อในมิติทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามด้วยมุมมองแบบองค์รวม (Wholistic View) ด้วยคำถามสำคัญคือการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร ผ่านแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รูปแบบปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenological research) โดยหวังว่าข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษานี้จะสร้างความเข้าใจต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ผ่านมุมมองแบบองค์รวม ทั้งด้านแนวคิด แนวปฏิบัติ รวมถึงสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษา และหวังว่าข้อค้นพบบางประการจะสามารถประโยชน์ต่อการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในพื้นที่อื่น ๆ หรือโรงเรียนที่สนใจได้ตามบริบทที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักดังนี้ 1. เพื่อศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์ย่อยดังนี้ 1.1 เพื่อศึกษาแนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ 1.2 เพื่อศึกษาแนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร 1.3 เพื่อศึกษาความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ

วิธีการดำเนินการวิจัย

เพื่อดำเนินการศึกษาตามความมุ่งหมายของการวิจัย มีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

1. การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูล (Key informant) ในการวิจัยนี้ คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหาร การศึกษาจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร ซึ่งใช้วิธีการเลือกผู้ให้ข้อมูลตามเกณฑ์ในการเลือก (inclusion -exclusion criteria) โดยเป็นผู้ที่ยินดีให้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้วิจัย ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 7 คน ครู จำนวน 18 คน เจ้าหน้าที่ จำนวน 9 คน ผู้ปกครอง จำนวน 12 คน และนักเรียน จำนวน 11 คน รวมทั้งหมด 57 คน โดยการกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูล พิจารณาจากความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) และความพอเพียงของข้อมูล (Data Sufficiency) แบ่งการสัมภาษณ์เป็นแบบเผชิญหน้ากัน (Face-to-face) จำนวน 36 คน และการสัมภาษณ์ออนไลน์ (Online Platform) จำนวน 21 คน

2. การสร้างเครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้วิจัยเป็นเครื่องมือหลัก แบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure in-depth interview) สมุดจดบันทึกและเครื่องบันทึกเสียง ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์ ดังนี้ 1) การศึกษาแนวคิดพื้นฐานทางการบริหารการศึกษา แนวคิดศาสนาอิสลาม วิถีชีวิตชาวมุสลิมและการบริหารการศึกษาในอิสลาม รวมถึงแนวคิดด้านโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการสร้างข้อคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ 2) กำหนดคำถามหลักในการสัมภาษณ์ ตามแนวคำถามและจุดมุ่งหมายของการวิจัย โดยแบบสัมภาษณ์เป็น 5 ชุด ตามประเภทของผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู เจ้าหน้าที่ ผู้ปกครอง และนักเรียน 3) นำเสนอร่างแบบสัมภาษณ์ต่ออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเหมาะสม และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะ 4) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยดำเนินการฝึกปฏิบัติการใช้เครื่องมือ นำผลที่ได้จากการฝึกมารวบรวม วิพากษ์กับอาจารย์ที่ปรึกษาถึงข้อที่ควรปรับปรุงทั้งด้านข้อคำถามและบุคลิกภาพของการเป็นผู้สัมภาษณ์ที่ดี พร้อมทั้งปรับปรุงแก้ไข ให้เป็นแบบสัมภาษณ์ที่พร้อมสำหรับการเก็บข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) ก่อนลงภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาทบทวนและวิเคราะห์เอกสาร (Document review and analysis) และการสนทนากับผู้บริหารและครูโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างมุมมองและความเข้าใจเบื้องต้นแบบองค์รวมเกี่ยวกับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญและโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามประเภทต่างๆ 2) ภาคสนามเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและเอกสารสิ่งพิมพ์ของโรงเรียน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากการเก็บข้อมูลได้ทำการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ 1) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาถอดเทปเสียงโดยพิมพ์ข้อมูลและจัดระเบียบข้อมูลให้สะดวกต่อการนำมาใช้ 2) อ่าน ทบทวนข้อมูลหลายครั้งเพื่อทำความเข้าใจและวิเคราะห์ข้อมูลพร้อมกับการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแบบอุปนัย กำหนดรหัสย่อย (Code) ตามความหมายเฉพาะของข้อมูลแต่ละหน่วย โดยจัดกลุ่มข้อมูล (Categorize) ตามความหมายของปรากฏการณ์ แล้วนำข้อมูลที่จัดกลุ่มแล้ว มาแปลความหมาย (Interpreting) รวมกันอีกครั้งเพื่อให้ได้แก่นสาระสำคัญของเรื่อง (Themes) 3) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีการพรรณนาโดยนำมาเขียนเรียงเรียงจากการแปลความหมายและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ แบ่งการนำเสนอเป็น 3 ส่วน ตามวัตถุประสงค์ย่อยของการวิจัย ประกอบด้วย แนวคิด แนวปฏิบัติและความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

1.1 การบริหารจัดการองค์กรที่นำหลักการศาสนาอิสลามมาเป็นฐานของการบริหาร การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียน มีแนวคิดการนำหลักการอิสลามและจริยธรรมการปฏิบัติงานในอิสลามมาเป็นพื้นฐานผนวกกับการบริหารทั่วไป โดยการบริหารจัดการงาน การใช้นโยบาย รวมถึงระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ มีความเชื่อมโยงกับระบบคุณธรรมของสังคมมุสลิมทั้งนี้เพื่อรักษาหน้าที่ ความรับผิดชอบและควมมีวินัยของบุคคลให้สอดคล้องกับคุณธรรมและจริยธรรมอิสลาม เช่น การใช้หลักซารีอะฮ์อิสลามเป็นสิ่งกำกับความถูกต้องเหมาะสมในการดำเนินงาน การใช้หลักการซุรอในการปรึกษาหารือ ดังผู้บริหารหลายท่านได้กล่าวถึงหลักในการบริหารว่า “หนึ่งก็คือเคร่งครัดในหลักการของศาสนาแล้วก็สามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวัน โดยมีศาสนาเป็นฐาน การดำเนินงานบนฐานนี้” (ผู้อำนวยการ F101,9:20) “เราใช้หลักการอิสลามเป็นพื้นฐานในการบริหารไม่ว่าจะด้านคุณธรรมและระบบระเบียบอะไรต่าง ๆ มีการซุรอ มีการประชุมกัน...หลักการถือว่าเรื่องราวของศาสนาเป็นตัวกำกับทุกงาน...” (ผู้อำนวยการ A101,13) “เราจะมีโปรแกรมซารีอะฮ์ พอลีซี ซารีอะฮ์ก็คือหลักการอิสลาม นโยบายทางด้านหลักการอิสลาม อะไรที่ทำได้ทำไม่ได้ เราก็ชี้แจง ตั้งแต่ต้นปีเลย” (ผู้อำนวยการ E101,8:44) “...พอเราเอาศาสนาให้ความช่วยเหลือของอัลลอฮ์ ตะอาลา ก็มีมายังพวกเรา” (ผู้อำนวยการ E101 ,8:120)

1.2 การจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาให้เยาวชนมีคุณธรรมอิสลามควบคู่กับวิชาการความรู้ มีภาวะผู้นำทักษะการใช้ภาษาและเทคโนโลยี เพื่อการดำรงชีวิต และอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียน มีแนวคิดการมุ่งพัฒนาให้เยาวชนมีคุณธรรมอิสลามควบคู่กับวิชาการความรู้ มีภาวะผู้นำ มีทักษะการใช้ภาษาและเทคโนโลยี เพื่อการดำรงชีวิต และอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข ผ่านการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของการศึกษาที่ชัดเจน มีกลยุทธ์ไปสู่เป้าหมาย มีหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการวิทยาศาสตร์กับวิชาสามัญ รวมถึงมีหลักสูตรพิเศษต่าง ๆ มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และบรรยากาศภายในโรงเรียนที่ส่งเสริมให้ปฏิบัติตามหลักคุณธรรมทางศาสนา “เราตั้งวิสัยทัศน์ไว้ว่าโรงเรียน A จัดการศึกษามุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีคุณธรรมควบคู่วิชาการ มีความศรัทธามั่นในศาสนาอิสลาม มีทักษะในการใช้ภาษาและเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นผู้ที่สามารถทำงาน อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข...” (ผู้อำนวยการ A101,5:7) “ทางโรงเรียนมุ่งมั่นพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีคุณธรรมตามวิถีอิสลามรับผิดชอบต่อสังคม แล้วก็เท่าทันเทคโนโลยี อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข” (ผู้อำนวยการ E101,8:195) “เป้าหมายสูงสุดเลยคือเราต้องการสร้างผู้นำออกสู่สังคม เด็ก โรงเรียน C จะต้องมีความรู้พื้นฐานในการเป็นผู้นำ...” (ผู้อำนวยการ C101,6:282)

1.3 การก่อตั้งสถาบันบนความยึดมั่นผูกพันกับความศรัทธาในอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิม และการแปรสภาพของโรงเรียนตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งโรงเรียนเกิดจากเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษที่ปรารถนาให้ลูกหลานมุสลิมได้รับการศึกษาอิสลามเพื่อให้มีความศรัทธาที่ถูกต้องและปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลาม ด้วยความร่วมมือกันของชุมชนในการสนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ก่อให้เกิดเป็นสถาบันการศึกษาที่สอนศาสนาอิสลามของชุมชนขึ้นมา ในช่วงแรกโรงเรียนส่วนใหญ่ ๆ มีจุดเริ่มต้นจากการจัดการเรียนการสอนในศาสตร์ของศาสนาอิสลามเพียงอย่างเดียวหลังจากนั้นได้มีการแปรสภาพเป็นโรงเรียนที่สอนศาสนาอิสลามควบคู่กับวิชาสามัญ เพื่อให้ นักเรียนได้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมโดยจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานควบคู่กับหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยโรงเรียนฯ มีพัฒนาการการจัดการศึกษาและการ

ขยายหลักสูตรอย่างเนื่องตามบริบท “โรงเรียน F ก่อตั้งตั้งแต่ พ.ศ. 2525 สอนตามใบอนุญาตโดยใช้หลักสูตรคุรุสัมพันธ์...” (ผู้อำนวยการ C101,6:63) “ผู้มีใจบุญเขาบริจาคที่ดินเอาไว้ คือเขาเป็นผู้มีการศึกษาความรู้ด้านศาสนา ตั้งเดิมเขามีความรู้ด้านศาสนา เขาก็อยากให้ เขาซื้อที่ดินจากคนอื่นมาแล้ว เขาก็ตั้งใจว่าจะให้ที่ดินตรงนี้เป็นโรงเรียนสอนศาสนา...” (ผู้อำนวยการ D101,7:7) “เริ่มต้นโรงเรียน G ถือกำเนิดมาจากโรงเรียนสอนกุรอานในปี 2480 โดยตระกูลฤทธิงาม เขา ก่อตั้งโรงเรียนขึ้นมาแล้วก็หาครูมาสอน คนที่เขาทำโรงเรียนเขาก็เสียชีวิตแล้วลูกหลานครูผู้สอน ก็ไม่มีทายาทที่จะสืบต่อกัน เลยมอบที่ดินแปลงนี้ให้กับมัสยิดดารุ้ลอิสลามคลองตัน...” (ผู้อำนวยการ G101,10:10)

1.4 ผู้บริหารและครูต้องมีเจตนารมณ์บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา มีเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ชัดเจน มีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม วิถีชีวิตของมุสลิม มีความสามารถในงานตามบทบาทหน้าที่ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน โดยแนวคิดในด้านบุคลิกภาพสำคัญของผู้ปฏิบัติงานคือ การมีความบริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา ในการทำงาน ผู้บริหารต้องมีเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ชัดเจน มีความมุ่งมั่นที่จะเห็นความสำเร็จ มีความรับผิดชอบสูง มีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม วิถีชีวิตของมุสลิม และมีความสามารถในงานตามบทบาทหน้าที่ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีคุณภาพ “คนที่ทำงานในส่วนพัฒนาเยาวชนหรือการทำงานศาสนาเนีย เรื่องแรกเลยคือความอึดลาค หรือความบริสุทธิ์ใจ ในเรื่องของการทำงานและเจตนารมณ์ที่ชัดเจน” (ผู้อำนวยการ A101,5:50) “เราต้องเข้าใจในหลักการของศาสนา และเข้าใจการการจัดการศึกษาของประเทศไทย เราด้วย...” (ผู้อำนวยการ E101,8:151)

1.5 การดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้าของบุตรหลานเป็นความปรารถนาสูงสุดของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินชีวิตของบุตรหลาน ทำให้เกิดความคาดหวังต่อการจัดการศึกษาและการให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี การจัดการศึกษาของโรงเรียนสอดคล้องกับแนวคิดความต้องการของผู้ปกครองที่ปรารถนาจะให้บุตรหลานได้รับความสำเร็จทั้งโลกนี้และโลกหน้าตามแนวทางของศาสนา ผู้ปกครองมีความคาดหวัง เชื้อมั่นและให้ความร่วมมือต่อการจัดกิจกรรมของโรงเรียนอย่างเต็มที่โดยมองว่าการจัดการศึกษาของโรงเรียนจะช่วยขัดเกลาจิตวิญญาณของเยาวชนให้เป็นผู้มีศรัทธามั่นต่ออัลลอฮ์ มีคุณธรรมอิสลามเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตพร้อมกับมีทักษะความรู้ทางวิชาสามัญควบคู่กันไป “อันดับแรกเลยจะเลือกโรงเรียนที่สอดคล้องกับการเลี้ยงดูของทางครอบครัวเป็นไปในทิศทางเดียวกันฝึกเหมือนกัน ให้ความคิดแนวเดียวกันนะคะ...” (ผู้ปกครอง E402,48:6) “...ต้องการที่จะให้ลูก ๆ อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีศาสนา...” (ผู้ปกครอง E401,47:1) “ในส่วนสำคัญก็คือการที่เราให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนในทุก ๆ เรื่องคะ...” (ผู้ปกครอง E401,47:16)

ตอนที่ 2 แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวិถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่ วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

2.1 การบริหารจัดการที่สอดคล้องหลักการอิสลามในการดำเนินงานการดำเนินงานต่าง ๆ ภายใต้ วิสัยทัศน์และเป้าหมายของการจัดการศึกษา มีนโยบายทางหลักการศาสนาอิสลาม เป็นสิ่งกำกับระเบียบ การดำเนินงานต่าง ๆ รวมถึงการปฏิบัติตนและปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีเอกภาพตามอัตลักษณ์การจัดการศึกษาวิถีอิสลามอย่างมีคุณภาพ มีคณะครูเป็นที่ปรึกษาและใช้ระบบการชูรอเป็นหลักสำคัญของการบริหาร “เราใช้หลักการอิสลามเป็นพื้นฐานในการบริหารไม่ว่าจะด้านคุณธรรมและระบบระเบียบอะไรต่าง ๆ มีการชูรอ มีการประชุมกัน...หลักการถือว่าเรื่องราวของศาสนาเป็นตัวกำกับทุกงาน...” (ผู้อำนวยการ A101,13) “โครงสร้างการบริหารเนีย จะใช้ระบบชูรอขึ้นมาก่อน เขาเรียกว่าบ้านเราเรียกว่ากรรมการสถานศึกษา ทางศาสนาเราเรียกว่าคณะชูรอ อันนี้ถือว่าเป็นแนวคิดอิสลามเลย เพราะว่ากู้อ่านก็

บอกไว้ “วะอัมรุษุมซุรอบายนะฮุุม” และภารกิจหรือว่างานต่างๆ ของมุสลิมก็คือการซุรอ การมีคณะซุรอหรือว่าการปรึกษาหารือในระหว่างพวกเขา เพราะฉะนั้นนี่ถือว่าเป็นอัตลักษณ์ของโรงเรียน E. เลย...” (ผู้อำนวยการ E101,8:197)

2.2 การกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรตามภาระงานของโรงเรียน ผ่านโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของโรงเรียน โดยโรงเรียนมีคณะกรรมการบริหาร ประกอบด้วย ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ ผู้อำนวยการ ผู้แทนครู ผู้แทนผู้ปกครอง และผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นกรรมการ ซึ่งผู้อำนวยการจะดูแลการบริหารวิชาการเป็นหลัก รวมถึงการบริหารงานบุคคล ส่วนผู้จัดการมีจะดูแลการบริหารด้านงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไป โดยการจัดโครงสร้างการบริหารและการกระจายอำนาจการบริหารของโรงเรียนมีความยืดหยุ่นตามบริบทของโรงเรียน จากการศึกษา มีข้อค้นพบว่าโรงเรียนมีการกำหนดฝ่ายงานและหน้าที่งานในโรงเรียนอย่างชัดเจน บางโรงเรียนมีการจัดตั้งทีม VP (Vice Principle) สำหรับการดูแลงานการจัดการตามช่วงชั้น มีการจัดตั้งทีม HOD (Head of department) เพื่อดูแลงานวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยทั้งสองทีมทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มีการวางแผน การทบทวนนโยบาย แนวทางปฏิบัติตน และปฏิบัติงานของครูก่อนเปิดภาคเรียน มีการจัดตั้งทีมเทรนนิ่งเพื่อพัฒนาครูใหม่และครูเก่าที่ต้องพัฒนาด้านวิชาการระหว่างภาคเรียนโดยกำหนดงานเทรนเนอร์เป็นงานพิเศษเพื่อดูแลงานนิเทศให้มีมาตรฐานเดียวกัน “เรามีบอร์ดบริหารโรงเรียนเป็นคนคอยกำกับดูแลขับเคลื่อนโรงเรียนและในบอร์ดบริหารโรงเรียน ก็จะมีบอร์ดที่ดูแลตำแหน่งต่าง ๆ ฝ่ายต่าง ๆ เป็นบอร์ดที่ดูแลด้านการบริหารองค์กร กรรมการบอร์ดบริหารที่เป็นตัวแทนของศิษย์เก่า แล้วก็กรรมการบอร์ดบริหารโรงเรียนที่เป็นตัวแทนฝ่ายดูแลด้านวิชาการสามัญและวิชาการศาสนา มีกรรมการบอร์ดบริหารโรงเรียนดูแลเรื่องกฎหมาย แล้วก็เรื่องของบัญชีการเงิน แต่ละท่านที่ดูแลแต่ละตำแหน่งก็จะเป็นวิชาชีพด้านนั้นเลย...” (ผู้อำนวยการ C101,6:60) “ด้วยกับข้อจำกัดของบุคลากรอัตราไม่เพียงพอต้องปรับโครงสร้างใหม่ขั้นกระชั้นชิด เราจับรวมงานในฝ่ายแล้ว ตามบุคลากรที่มีอยู่ คืองานมันครอบคลุมแต่การแบ่งงานให้คน เราดูตามความเหมาะสมกับบริบทโรงเรียน” (ผู้อำนวยการ G101,10:9)

2.3 การบริหารที่เห็นความเหมาะสมของคนกับงาน ทั้งด้านบุคลิกภาพการทำงาน ความรู้ความสามารถ และการปฏิบัติตนตามวิถีอิสลาม ในด้านการจัดบุคลากร ผู้บริหารมีมุมมองว่าทุกคนมีบุคลิกการทำงานที่แตกต่าง มีศักยภาพในการทำงานอย่างเต็มที่ในแบบของตนเอง โดยให้ใช้ความรู้ ความสามารถในการทำงาน และต้องคำนึงถึงเป้าหมายงานเป็นสำคัญ การบริหารที่เห็นความสมของคนที่งานมีข้อค้นพบสำคัญ 2 ประการ 1) กระบวนการคัดเลือกครูตามหลักเกณฑ์ 2) กระบวนการพัฒนาครูในด้านการปฏิบัติตน การปฏิบัติงานรวมถึงคุณธรรมจริยธรรมและการปฏิบัติศาสนกิจ มี 2 รูปแบบหลัก คือ การพัฒนาผ่านกระบวนการจัดกิจกรรมภายในสถานศึกษา เช่น การนิเทศ การสร้างชุมชนการเรียนรู้ในวิชาชีพ (PLC) การเชิญวิทยากรเข้าให้ความรู้ และการพัฒนาผ่านการศึกษาดูงานหรือการเข้าอบรมของหน่วยงานภายนอกสถานศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ “การบริหารโรงเรียนต้องใช้บุคคลที่มีความถนัดในแต่ละสาขา แต่ละเรื่องด้วย ไม่ใช่ใครก็ได้เข้ามา จะต้องมีความถนัดในแต่ละภาคส่วน แต่ละสาขา...” (ผู้อำนวยการ C101,6:68) “หลักการคือ เราคัดสรรคนให้ตรงกับงาน” (ผู้อำนวยการ A101,5:22) “เราต้องเข้าใจว่า เนเจอร์ของคนไม่เหมือนกัน” (ผู้อำนวยการ A101,5:46) “สไตส์ใครสไตส์มันแต่เวลาทำงานร่วมกันจะต้องไปกันให้ได้” (ผู้อำนวยการ A101,5:47) “หัวหน้าก็จะดูแลพัฒนา ผูกอบรม ก็จะมีทั้งอบรมภายใน และการไปศึกษาดูงานตามความเหมาะสมของแต่ละกลุ่มงาน เป็น การอบรมภายใน ภายนอก บางคนมีปัญหาเรื่องเอกสาร เรื่องเทคโนโลยี เรื่องการปรับตัวกับเวลา การเข้างาน” (ผู้อำนวยการ E101,5:24) “การติดต่อประสานงานผู้ปกครองให้ความร่วมมือเพราะเรามีฝ่ายปกครองที่ค่อนข้างมีประสิทธิภาพในการสื่อสารกับผู้ปกครองโดยตรง” (ผู้อำนวยการ D101,7:67)

2.4 การบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อความสุขและความสำเร็จในการทำงานผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ผู้บริหารใช้ทักษะการบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมให้บุคคลมีความสุขในการทำงานและทำงานให้

สำเร็จตามเป้าหมายผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้วยการบริหารที่มีกัลยาณมิตร สื่อสารอย่างให้เกียรติกัน มีความเป็นธรรม ให้โอกาสบุคลากรได้มีส่วนร่วมต่อการบริหาร มีเป้าหมายของงานเป็นที่ตั้ง มีความยืดหยุ่นในวิธีการ และการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาเพื่อการแก้ปัญหาที่ตรงจุด “เป็นเรื่องปกติในทุกองค์กรที่มีความขัดแย้ง หนึ่งต้องให้เขาเข้าใจว่าการทำงานมันมีความเห็นต่าง เราต้องสื่อสารกันอย่างดี สื่อสารกันอย่างให้เกียรติซึ่งกันและกันเพราะบางทีเรื่องของคำพูดและความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ก็ทำให้เกิดความเห็นต่างและความขัดแย้งกันในบางส่วน” (ผู้อำนวยการ A101,5:34)

2.5 การบริหารงบประมาณเพื่อการดำรงอยู่และการแข่งขัน โดยการบริหารด้านงบประมาณ การเงินและการทำบัญชีจะเป็นหน้าที่หลักของงานผู้จัดการ การบริหารการเงินเน้นให้โรงเรียนอยู่ได้ ผู้ปกครองอยู่ได้ ไม่มุ่งเน้นด้านกำไรมาก มีการจัดสรรเงินบางส่วนเป็นทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่กำพร้า นักเรียนที่ยากจนและให้ความยืดหยุ่นในการจ่ายค่าเทอมแบบผ่อนชำระได้ ผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการเงินและบัญชีต้องมีความสามารถ มีความซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ มีความรอบคอบ เป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจและในด้านกระบวนการทำงานที่ต้องโปร่งใสตรวจสอบได้ “เรามาดูจัดการองค์กรแบบนี้ก็ชัดเจนตรวจสอบได้ เมื่อเราได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐระบบการทำบัญชี ก็ต้องสอดคล้องกับระเบียบราชการ” (ผู้อำนวยการ A101,5:107)

2.6 การกำกับ ติดตาม การรายงานผลการดำเนินงานของผู้ปฏิบัติงาน โดยผู้บริหารมีการกำกับ ติดตาม การรายงานโดยตรงของผู้ปฏิบัติงานโดยเฉพาะตำแหน่งของหัวหน้างาน ทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ อยู่บนความรับผิดชอบและเป็นจริง มีการแก้ปัญหาได้ทันเวลาเพื่อให้การบริหารการศึกษามีประสิทธิภาพสูงสุดซึ่งการกำกับ ติดตาม การรายงานนี้ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินการปฏิบัติงานและปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายด้วย “เราต้องมีการประเมินอยู่เป็นระยะ ๆ ไม่ได้ประเมินตัวเองอย่างเดียว เราต้องประเมินเด็ก ประเมินผู้ปกครอง” (ผู้อำนวยการ C101,6:238) “...มีระบบของการตรวจสอบระบบการทำงานของทุกคนทุกระดับอย่างชัดเจนนะคะ มีรูปแบบการประเมินที่ชัดเจนนะคะ ทั้งคุณภาพการสอนของครูเอง รวมถึงคุณภาพของตัวเด็กเองนะคะ แล้วก็ที่นี่มุ่งเน้นการเรียนการสอนโดยใช้แนวทางของอิสลามเข้ามาแทรกซึมในทุกกระบวนการสอน...” (ครู E201,24:32)

2.7 การบูรณาการอิสลามทางหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโรงเรียน มีหลักสูตรสถานศึกษาที่บูรณาการระหว่างหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรอิสลามศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการบูรณาการอิสลามเข้ากับการจัดการเรียนรู้ การนิเทศการสอน การผลิตสื่อการสอน และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่าง ๆ รวมถึงการจัดให้มีหลักสูตรอิสลามศึกษาและภาษาอาหรับอย่างเข้มข้นสำหรับนักเรียนที่เลือกสายการเรียนเฉพาะทางนี้ โดยการเรียนศาสนามุ่งเน้นให้นักเรียนนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันและให้ประโยชน์แก่ชุมชนได้ เช่น การพานักเรียนไปเยี่ยมผู้ป่วยในชุมชน มีการกล่าวบทอ้อต่าง ๆ การพานักเรียนไปละหมาดขณะนาเซฮ์ (ละหมาดคนตาย) การเป็นผู้นำจัดค่ายพัฒนาคุณธรรมเยาวชน การสอนการอ่านอัลกุรอานและอิสลามศึกษาให้กับเด็กในชุมชน การเป็นผู้นำละหมาด โดยเมื่อผู้เรียนเรียนครบตามหลักสูตรทางโรงเรียนจะได้รับวุฒิการศึกษาสองหลักสูตรสำหรับการศึกษาต่อทางด้านสามัญและการศึกษาต่อทางด้านศาสนา ครูหัวหน้าหมวดวิชาภาษาไทยของโรงเรียนแห่งหนึ่งได้เล่าว่า “มีความชัดเจนคือต้องระบุไปในแผนการสอนให้ชัดเจนนะคะ ยกตัวอย่างสมมุติ ชั้นป.3 ป.4 สอนเรื่องคำตาย คำตายก็คือคำที่สะกดโดยมาตราแม่กบ กก กดอะไรอย่างนี้ แล้วก็คำที่คุณครูยกมาบูรณาการ อ่า อย่างเช่น ครูเลือกคำว่า ละหมาดมา อันนี้อยู่ในคำตายแล้วก็อาจจะมีการเสริมเรื่อง อะไรคือสิ่งที่อัลลอฮ์รัก อะไรคือสิ่งที่ถูกสอบสวนอย่างแรกในวันสิ้นโลกก็คือเรื่องของการละหมาดแบบนี้จะต้องมีการระบุชัดเจนลงในแผนรวมถึงโครงสร้างของการนิเทศ ไปนิเทศส่วนหนึ่งหัวข้อของการนิเทศก็คือเวลาคุณครูสอนเนี่ยมีการบูรณาการอิสลามด้วย ค่ะแผนการประเมินเลยคะในแต่ละคาบเรียนที่โดนนิเทศ” (ครู E201,24:7) “อย่างเวลาครูสอนเรื่อง Present Simple Tense จะเป็นเหตุการณ์ที่นักเรียนทำเป็นกิจวัตรประจำวัน วันหนึ่งตั้งแต่ที่นักเรียนตื่นนอนมาจนกระทั่งปัจจุบันนักเรียนทำอะไรบ้าง เพราะฉะนั้นการสอดแทรกในศาสนา ต้องมี

การละหมาด มาโรงเรียนก็ต้องมีการอ่านอัลกุรอาน เป็นสิ่งที่ทั้งไม่ได้ อยู่โรงเรียนเราก็ได้ 2 เวลา เพราะนั้นเวลาเด็กแต่งประโยคจะมีหลักการอิสลามเข้าไปด้วย” (ครู F202,29:7) “ในชุมชนนี้บางบ้านลูกเขาอ่านกุรอานไม่ได้ เขาก็มาถามครูช่วยหาเด็กไปสอนกุรอานตามบ้าน เด็กโรงเรียนเรานี่แหละไปสอน หรือเดือนบวชบางบ้านเขามีการจัดละหมาดตระเวียะฮ์ก็เอาเด็กของเราไป เป็นสิ่งที่โรงเรียนสนับสนุนให้เด็กนำสิ่งที่ได้เรียนไปใช้กับชุมชนและอีกอย่างหนึ่งเขาสามารถนำวิชาความรู้ที่ได้ เรียนมาไปใช้กับชุมชนที่บ้านของเขา...” (ผู้อำนวยการ F101,9:50)

2.8 การมุ่งเน้นงานตริบียะฮ์เพื่อการอบรมขัดเกลาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียน ผ่านกระบวนการ 1) การออกแบบกิจวัตรประจำวันที่ช่วยสร้างวินัยด้านการปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่เริ่มต้นตั้งแต่กิจกรรมยามเช้าก่อนเข้าห้องเรียน จนกระทั่งเลิกเรียน เช่น การกล่าวดูอาอ์ยามเช้า การทบทวนอัลกุรอาน การทบทวนหะดีษ การละหมาดร่วมกัน การฝึกเป็นผู้นำละหมาด (อิหม่าม) การฝึกเป็นเป็นผู้บรรยายศาสนธรรมในการละหมาดวันศุกร์(คุฏบะฮ์) การให้คำแนะนำและการตักเตือนที่เป็นประโยชน์จากครู การนำเสนอความรู้สถานการณ์ของสังคมโลก การรับประทานอาหารที่หะลาล และ 2) การให้งานตริบียะฮ์เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของผู้เรียนและเป็นแกนกลางของการเชื่อมโยงทุกกิจกรรมการเรียนรู้ประกอบด้วยสองส่วน ส่วนแรกคือการออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอิสลามภายใต้โครงการตริบียะฮ์ประกอบไปด้วยกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนที่สองคือการบูรณาการเนื้อหาของหัวข้อตริบียะฮ์ที่กำหนดผนวกเข้ากับการจัดการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทั่วไปที่รวมถึงในกิจวัตรประจำวันปฏิบัติที่โรงเรียนโดยทั้งสองส่วนจะดำเนินการไปพร้อมกันตลอดปีการศึกษา “ตริบียะฮ์คือหัวใจหลักของโรงเรียนนะครับเพราะว่าทางโรงเรียนให้ความสำคัญต่องานตริบียะฮ์เป็นลำดับแรก” (ผู้อำนวยการ E101,8:94) “การนำศาสนามาใช้กับการตริบียะฮ์ของเด็ก ๆ” (ผู้อำนวยการ A101,5:64) “...ถ้ามีความพร้อมด้านตริบียะฮ์ถูกหล่อหลอมมาอย่างดี การศึกษาหาความรู้มันเป็นเรื่องเล็ก สำหรับเขาและมันไปเอง เด็กจะไปโดยอัตโนมัติเพราะด้วยกับตัวเขาเองอยู่ในกรอบที่มีวินัยจะไปได้เองอัตโนมัติ เจอความลำบากเขาก็จะอดทนได้” (ผู้อำนวยการ C101,6:282)

2.9 คุณธรรมและจริยธรรมอิสลามในการปฏิบัติงานเป็นหลักสำคัญของการทำงานของบุคลากร โดยบุคลากรให้ความสำคัญกับการตั้งเจตนาให้มีความบริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์ ตะอาลา เป็นลำดับแรก ซึ่งเปรียบเสมือนเสาหลักสำคัญที่จะทำให้มีความมั่นคงต่อการทำงานด้วยความมุ่งมั่น คุณธรรมและจริยธรรมที่บุคลากรใช้การปฏิบัติงานประกอบด้วย 13 ประการ ได้แก่ 1)การมีเจตนาที่บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา 2) การมีมานะฮ์หรือความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย 3) การมีความอดทนต่อการยอมรับเชื่อฟังผู้นำที่มีต่อมติ 4) การระงับความขัดแย้งด้วยวิธีการที่ดี 5) การซื่อสัตย์เพื่อการปรึกษาหารือในทุกการดำเนินงาน 6) การใช้หลักอัลอัสดีลเพื่อความธรรมต่อบุคคล 7)การทำงานเป็นญะมาอะฮ์หรือการทำงานเป็นทีม 8) การใช้หลักมุญาหะดะฮ์เพื่อความมุ่งมั่นตั้งใจเพียรพยายามในงานอย่างทุ่มเทและการมีอดทนเพื่อการปฏิบัติที่เป็นเลิศ 9)การใช้ความเป็นพี่น้องและการให้อภัยเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดี การนะซีฮะฮ์เพื่อการตักเตือนกัน แนะนำกันในเรื่องที่เป็นประโยชน์ 10) การมูรอเกาะบะฮ์เพื่อการตรวจสอบ การติดตามสิ่งที่รับผิดชอบ 11) การมีอิสติกอมะฮ์ในการทำงานเพื่อการรักษาวินัย ความสม่ำเสมอในการปฏิบัติงาน 12) การทำงานด้วยความรัก ความเมตตาและอดทน และ 13) การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นในการปฏิบัติตน การปฏิบัติงาน “อันดับแรกก็พยายามขัดเกลาเหนียต(เจตนา) ของตนเองเพื่อความพึงพอใจของอัลลอฮ์ ตะอาลา” (ผู้อำนวยการ E101,8:174) “...การมีมานะฮ์สำคัญมาก เป็นสิ่งระหว่างเรากับพระเจ้า มันต่างกับคำว่าหน้าที่ทั่วไป...”(รองผู้อำนวยการ A102,14:4) “จะมีในเรื่องการตักเตือน การได้ปฏิบัติงานร่วมกันเป็นญะมาอะฮ์ ซึ่งสิ่งนี้ก็เป็นหลักคำสอนของศาสนาเหมือนกัน ที่ส่งเสริมให้ทำอะไรร่วมกันปรึกษาหารือกัน ทั้งในส่วนที่เป็นกรงานทั่วไปแล้วก็ทั้งการปฏิบัติศาสนกิจ และการเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับนักเรียนและการเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับผู้ที่พบเห็น” (ครู F201,28:7)

2.10 ความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนในเครือข่ายและชุมชน เป็นการร่วมมือกันในลักษณะ 1) การช่วยเหลือสนับสนุนของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน และ 2) การมีส่วนร่วมของโรงเรียนต่อการพัฒนาโรงเรียนในเครือและชุมชน ผ่านบทบาทภายนอกสถานศึกษาของผู้บริหารและครูรวมถึงการจัดการเรียนนอกห้องเรียน “ภูมิใจต่อการเจริญเติบโตของโรงเรียน G. จากที่มีอาคารเดียวไม่มีโครงสร้างไม่มีอะไร แต่ด้วยความร่วมมือของชุมชนแล้วก็คนที่มีความจิตศรัทธาบริจาคโรงเรียนสร้างขึ้นมาได้ด้วยกับเงินบริจาคทั้งหมด...” (ผู้อำนวยการ G101,10:36) “ที่นี่เป็นสมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามด้วยผมเป็นนายกสมาคมอยู่ ผมจัดอบรมครูของผม ก็จะชวนครูที่อยู่ในเครือมาด้วย จะสอบถามโรงเรียนในเครือว่าต้องการอบรมเรื่องอะไร กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน” (ผู้อำนวยการ A101,5:31) “เป็นวิทยากรนักปราชญ์ธรรมที่มีสัจ 4 มัสยิด สอนผู้ใหญ่ตามมัสยิด งานแปลหนังสือที่มองว่าเด็กควรจะรู้” (ครู D201,22:20) “ในชุมชนนี้บางบ้านลูกเขาอ่านกุรอานไม่ได้ เขาก็มาถามครูช่วยหาเด็กไปสอนกุรอานตามบ้าน เด็กโรงเรียนเรานี่แหละไปสอน หรือเดือนบวชบางบ้านเขามีการจัดละหมาดตะรอเวียะฮ์ ก็เอาเด็กของเราไป เป็นสิ่งที่โรงเรียนสนับสนุนให้เด็กนำสิ่งที่ได้เรียนไปใช้กับชุมชนและอีกอย่างหนึ่งเขาสามารถนำวิชาความรู้ที่ได้ เรียนมาไปใช้กับชุมชนที่บ้านของเขา...” (ผู้อำนวยการ F101,9:50)

2.11 การเผยแพร่นวัตกรรมทางหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามที่มีประสิทธิภาพ
ในโรงเรียนสู่ชุมชนทั่วประเทศ โรงเรียนบางแห่งมีการพัฒนาและจัดทำหลักสูตรอิสลามศึกษาของสถานศึกษาและแบบเรียนใช้ในโรงเรียนรวมถึงมีการเผยแพร่สู่การนำไปใช้ในโรงเรียนอื่น ๆ โดยเรียกว่า “หลักสูตรมกดับ” มีเป้าหมายเพื่อการจัดการเรียนการสอนอัลกุรอานและศาสนาภาคบังคับขั้นพื้นฐาน โดยมุ่งเน้นการตรึงบียะฮ์ให้เกิดการปฏิบัติ มีรูปแบบการบริหารและจัดการอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน เรียกว่าระบบมกดับ ให้มีความสำคัญกับองค์ประกอบ 5 ประการ ที่จะทำให้อาจารย์ที่นำระบบมกดับไปใช้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ระบบการบริหารจัดการที่ดี 2) หลักสูตรและหนังสือเรียนที่ชัดเจน 3) วิธีการสอนที่เป็นมาตรฐาน 4) การตรึงบียะฮ์สู่การปฏิบัติ และ 5) การติดตามช่วยเหลือ ระบบมกดับนี้ได้รับความสนใจ เป็นที่รู้จัก เป็นที่ยอมรับและแพร่ขยายมากยิ่งขึ้นจากการที่ผู้คนได้เห็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากตัวผู้เรียนทั้งด้านความรู้และการปฏิบัติตนและจากการนำเสนอระบบมกดับไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ที่เป็นชุมชนมุสลิมทั่วประเทศผ่านการดำเนินงานอย่างมุ่งมั่นของคณะทำงาน โดยในด้านการนำหลักสูตรไปใช้ โรงเรียนจะมีการระบบการให้คำปรึกษา การอบรม การติดตามและการพัฒนางานเพื่อให้สถาบันและบุคลากรผู้ใช้หลักสูตรมีมาตรฐานในการปฏิบัติงานและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยงบประมาณของการบริหารจัดการในงานส่วนนี้โรงเรียนจะจัดให้โดยไม่มีค่าใช้จ่าย โดยถือเป็นการแบ่งปัน “โรงเรียนเขาก็ได้มีนโยบายเกี่ยวกับ การนำหลักสูตรไปกระจายคือนำไปขยายให้กับโรงเรียนอื่น ๆ เราอย่าดูแต่ในรั้วโรงเรียนของเราอย่างเดียว เราต้องดูแลรอบนอกด้วย โรงเรียนอื่นก็สามารถมาดูงานเราได้ ดูหลักสูตร มาขอคำแนะนำในด้านต่าง ๆ ความเป็นที่มาของหลักสูตรมกดับ ช่วงนั้นก็ล้มลุกคลุกคลานกัน ทางโรงเรียนก็ส่งผมไปดูงานที่นู่น ที่นี้ ที่ต่างประเทศอะไรต่าง ๆ นานา ได้ไปพอสมควรกลับมาก็ได้มานั่งคุยกันกับผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ก็เปิดโอกาสให้เราได้ทำจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้...” (เจ้าหน้าที่ E302,37:1) “ตรงนี้ใช้หลักสูตรของเรา แล้วเวลาจัดอบรมต่างๆ เราจะมีจัดอบรม ไม่ใช่ว่าเขาใช้หลักสูตรเรา แล้วปล่อยเลย เราจะมีจัดอบรมทุกปีแล้วก็เป็นวาระต่างๆด้วย ถ้าเป็นรายละเอียดก็จะเป็นที่เมลาเนา เราจัดอบรม บางทีจัดอบรมเป็นร้อยคน บางทีจะมี 5 วัน ค่าอาหารกลางวันเราไม่ได้เก็บเลย ค่าวิทยากรไม่ได้เก็บเลยนะครับ แล้วก็เรามีอาคารมกดับชั้น 3 M302 สำหรับผู้ชายที่เดินทางมาเราก็มีห้องให้พักแต่ก็อาจจะนอนรวมกัน แล้วก็ตู้ซักผ้าให้สำหรับคนที่มาอบรม 5 วัน 3 วัน อันนี้ค่าใช้จ่ายตรงนี้ถือว่าเป็นการแบ่งปัน ก็บางทีมีการไปจัดที่สงขลา ไปจัดอบรมในส่วนภูมิภาค เราก็จะมีค่าใช้จ่ายนะครับ ก็จะมีอบรมที่นาฬิกา ตามต่างจังหวัด จังหวัดตรังอะไรพวกนี้เราก็จะจัดเป็นวาระ เป็น การอบรมค่าใช้จ่ายเหล่านี้ เราก็ใช้ค่าใช้จ่ายของเราเองไม่ได้เรียกเก็บจากผู้คนเลยนะครับ แล้วก็เรามีคนที่ดูแลการดำเนินงานต่าง ๆ นี้” (ผู้อำนวยการ E101,8:101)

2.12 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของบุตร การศึกษาพบประเด็นที่น่าสนใจ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการศึกษาของบุตร 3 ประการ คือ 1) การมีมุมมองว่าลูกคือความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่จากพระเจ้าต้องดูแลให้ติดตามครรลองของอิสลาม โดยจะต้องเป็นแบบอย่างของปฏิบัติตนให้ติดตามหลักศาสนา ให้การดูแลด้วยความรัก ความเข้าใจ สร้างเป้าหมายความสำเร็จร่วมกัน ปลุกฝังวินัยและความรับผิดชอบ ดูแลอาหารให้หะลาลดีต่อสุขภาพ สนับสนุนในสิ่งที่ลูกสนใจหรือถนัด รวมถึงให้ความสำคัญกับการศึกษาของลูกทั้งด้านศาสนาและสามัญ 2) การจัดบรรยากาศอิสลามภายในบ้าน ทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและกิจวัตรประจำวัน มีการละหมาดร่วมกัน การอ่านอัลกุรอานและอ่านหนังสือศาสนาร่วมกันเพื่อเพิ่มพูนความศรัทธา การกล่าวดูอาห์ การปฏิบัติตนหรือมารยาทตามแบบท่านนบี 3) ความพึงพอใจและการให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีต่อการจัดการศึกษาและระเบียบปฏิบัติของโรงเรียน โดยผู้ปกครองมองว่าระเบียบต่าง ๆ มีพื้นฐานจากข้อกำหนดทางศาสนาและความเหมาะสมกับบริบท “ลูกคืออمانةที่พระเจ้ามอบให้มา หน้าที่ของเราก็คือพาเขาไปถึงฝั่งให้ได้ หน้าที่เราก็คือดูแล ประคองเค้าให้อยู่ศาสนาให้ได้ และอยู่ในสังคมนี้ให้ได้ นะฟาเกาะห์ของเค้า” (ผู้ปกครอง G401,64:15) “...เราต้องให้ความรักเขา ให้ความใส่ใจเขา ระวังเขาคับ บางทีเด็กสมัยนี้นะครับ คือเขาจะเป็นตัวของตัวเอง แล้วก็อีกอย่างหนึ่ง คือเขามีอะไรเขาก็คุยกับเพื่อน เขาจะไม่คุยกับพ่อแม่ เราก็ต้องมีความใกล้ชิดเพิ่มมากขึ้น” (ผู้ปกครอง D402,46:16) “เราพยายามปลุกฝังความรับผิดชอบให้เด็ก ๆ” (ผู้ปกครอง A402,42:8) “...พยายามฝึกให้ลูกที่จะรู้จักซุนนะฮ์นบีว่าในทุกอิริยาบถในชีวิตประจำวันท่านนบีทำแบบไหน...” (ผู้ปกครอง E402,48:19) “มีความรู้สึกพอใจแล้วก็ยินดีที่จะปฏิบัติตามในสิ่งที่โรงเรียนเขาตั้งเป็นกฎระเบียบสำหรับเรา แล้วก็ครอบครัวเราณะคะ ก็คือยังอยู่ในระดับที่โอเคคะ เรายินดีและเข้าใจในเหตุผลกฎระเบียบที่ออกมาตรงนี้เพราะอะไร ก็เข้าใจอะคะ ก็เลยคิดว่ามันเหมาะสม ในแต่ละเวลา และสถานที่” (ผู้ปกครอง E402,48:17)

2.13 การบริหารจัดการหอพักอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อโอกาสทางการศึกษาและเสริมสร้างระเบียบวินัย โรงเรียนฯ บางแห่งมีการดูแลนักเรียนในลักษณะโรงเรียนประจำด้วยนักเรียนมีระยะทางระหว่างบ้านกับโรงเรียนอยู่ไกลกันมากกว่า 10 กิโลเมตร เพื่อให้เป็นการจัดการศึกษาพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง ผู้บริหารมองเห็นความจำเป็นที่นักเรียนจะต้องได้รับการดูแลด้วยระบบหอพัก เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิชาศาสนาพร้อมกับการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เรียนรู้วิชาสามัญและวิชาชีพ มีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ ที่จะหล่อหลอมเป็นบุคลิกภาพแห่งความเป็นผู้นำ มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานชีวิตต่อไป ระบบหอพักมีการกำหนดตารางกิจวัตรประจำวันที่ชัดเจนเพื่อสร้างระเบียบวินัย มีการทำงานร่วมกันของฝ่ายงานตริบียะฮ์ ฝ่ายงานปกครองอย่างเข้มแข็งที่ประสานความร่วมมือจากผู้ปกครองด้วย มีครูผู้ดูแลหอพักโดยเฉพาะ โดยการมุ่งสร้างนักเรียนให้มีภาวะผู้นำเพื่อสร้างประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชนได้ “ระบบหอพักคือระบบที่เหมาะสมที่สุด เรียนรู้อะไรก็ปฏิบัติเลย” (ผู้อำนวยการ C101,6:225) “โรงเรียนเราเป็นโรงเรียนที่ให้โอกาสกับนักเรียน มีโอกาสไปเยี่ยมบ้าน พื้นที่ต่าง ๆ เขาลำบากจริง ๆ ก็เลยบอกว่าการที่เราจะเข้าถึงศักยภาพเด็ก มันค่อนข้างจะต้องใช้แรงสนับสนุนค่อนข้างเยอะ เพราะเด็กไม่เหมือนกัน” (ครู C203,20:2)

2.14 วัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศองค์กรวิถีอิสลาม ผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่มีความเห็นว่าการดำเนินงานดำเนินไปตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา ให้ศาสนาเป็นกรอบในการดำเนินงานตามแผนงานที่ได้ประชุมร่วมกัน ทุกคนมีเป้าหมายในการทำงานทิศทางเดียวกัน ทำงานด้วยความรับผิดชอบตามที่ได้รับมอบหมาย ให้ความสำคัญกับความมุ่งมั่นตั้งใจทำงานอย่างมีคุณภาพเพื่อผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพออกสู่สังคม ส่วนปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นในลักษณะครอบครัวปรึกษาหารือพูดคุยกันแบบพี่น้อง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย โดยรวมแล้วไม่ค่อยพบปัญหาต่อกัน โดยพยายามแยกให้ไต่ระหว่างงานกับคน หรือหากพบปัญหาใด ๆ ก็จะพยายามหาทางออกแก้ปัญหาทันที มีบรรยากาศแห่งการแบ่งปัน และให้อภัยกันเสมอตามหลักคำสอนของศาสนา “บรรยากาศการทำงานเหมือนพี่น้องกัน อย่างที่เค้าบอกวามุสลิมคือพี่น้องกัน สามารถพูดคุยปรึกษาหารือกันได้ เหมือนคนในครอบครัว” (ผู้อำนวยการ A101,5:15) “เวลาทำงานทุก

คนไม่ทิ้งกัน” (ครู A101,13:7) “เรารู้สึกว่าทุกคนรู้หน้าที่ของตนเองและก็ให้เกียรติซึ่งกันและกัน” (ครู C202,19:15) “คืออัลลฮัมดุลิลละฮ์แล้วจะก็กล่าวได้เลยค่ะว่าในการทำงานทุกวันก็มีความสุขทุกวัน” (เจ้าหน้าที่ F302,39:8)

ตอนที่ 3 ความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควคูวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

3.1 การดำรงอยู่ของโรงเรียนมีความสำคัญจำเป็นกับครอบครัวมุสลิม ผู้ปกครองส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการปลูกฝังให้บุตรหลานมีความศรัทธามั่นต่ออัลลฮ์ ตะอาลา และปฏิบัติตนตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด (ศ็อลย) ผ่านการสร้างบรรยากาศในบ้าน กิจวัตรประจำวันที่เชื่อมโยงกันศาสนา เพื่อให้ชีวิตรำลึกถึงพระเจ้าเสมอ ดังนั้นเหตุผลสำคัญของการเลือกสถานศึกษาให้บุตรหลาน คือ เป็นโรงเรียนที่การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิต โดยมีความเชื่อมั่นและคาดหวังว่ากระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนจะช่วยให้ความซาบซึ้งซาบซึ้งความศรัทธาที่เข้มแข็งปฏิบัติตน มารยาทดีตามครรลองของศาสนา มีแบบอย่างที่ดี มีความรู้ทั้งด้านสามัญและศาสนา เพื่อการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างสันติสุข นอกจากนี้ยังนำความรู้ในเรื่องศาสนาที่ได้รับไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันและเป็นต่อครอบครัว ชุมชนได้ “สังคมทุกวันนี้หนักอึ้งขึ้นทุกวัน คนจะเน้นให้ลูกเก่ง แต่ผมเน้นให้ลูกดีให้มีศาสนาก่อนประการแรก เพราะหลักการอิสลามเราบอกไว้ชัดเจนอยู่แล้วว่าประการแรกที่ถูกสอบสวนก่อนก็คือเรื่องละหมาด ผมเชื่อว่าถ้าเค้ามีศาสนาไปอยู่ที่ไหนก็อยู่ได้ เค้าจะยืนหยัดในหลักการ” (ผู้ปกครอง G401,64:4) “เราสามารถนำศาสนาไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวันได้ เด็กเรียนที่นั่นกลับไปก็ได้ไปสอนอัลกุรอาน ได้ไปอาซานในมัสยิดชุมชน” (ครู F201,28:23) “เป็นเหมือนโอกาสที่เราจะได้เรียนรู้ เราได้อยู่วิถีที่สอดคล้องกับความศรัทธาของเรา ถึงเวลาก็ละหมาด กินอาหารที่หะลาล ก็เป็นความสบายใจของผู้ปกครองในการใช้ชีวิต” (ผู้ปกครอง C401,44:11) “การมีอยู่ของโรงเรียนศาสนาควคูสามัญมีความสำคัญมากคือมันเป็นแหล่งที่ช่วยบ่มเพาะนักเรียนเยาวชนให้อยู่ในแนวทางที่ถูกต้องจริง ๆ...” (ครู E201,24:27)

3.2 การทำงานบนวิถีทางที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตทำให้เกิดความรักต่อการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร และความสุขสงบในหัวใจ จากการศึกษาการให้ความหมายต่อการทำงานของผู้บริหาร ครู และเจ้าหน้าที่ต่างกล่าวไปในทิศทางเดียวกันว่า การได้ทำงานนี้เป็นภารกิจสำคัญที่พระเจ้าได้มอบให้ มีความยินดีและสุขใจต่อการทำงานเพราะงานด้านการศึกษาสำคัญต่อการสร้างเด็กมุสลิมให้มีคุณภาพทั้งด้านความรู้และคุณธรรม แม้ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาจะใช้เวลานานแต่มีคุณค่า งดงามในหัวใจเสมอ บุคลากรมีความมุ่งมั่นทุ่มเทอย่างเต็มความสามารถ มีความรักต่อองค์กร โดยมีความเห็นว่าการทำงานไม่เพียงสำคัญแต่เงินเดือนที่ได้รับ แต่ยังรวมถึงการมีหัวใจที่อึดอมจากการได้รับความจำเริญจากพระเจ้า ผ่านการมีสุขภาพที่ดี ครอบครัวที่อบอุ่นเข้าใจกัน มีมิตรภาพระหว่างเพื่อนร่วมงาน และการใช้เวลาบนทางเดียวกับเป้าหมายของชีวิต ผู้วิจัยได้เรียนรู้ว่าความสุขของการทำงาน คือการได้ทำงานที่มีความหมายกับชีวิต และการได้ทำงานที่มีความหมายกับชีวิตคือเหตุผลสำคัญที่ทำให้บุคลากรยังคงยึดมั่นผูกพันทำงานร่วมกันในองค์กรต่อไป “เป็นการทำงานครั้งแรกในชีวิตที่ไม่รู้สึกว่ามีเหนื่อยมาแล้วไม่ยอมไปทำงาน ไม่เคยมีเลยแม้แต่ครั้งเดียว คือรู้สึกว่างานนี้มันท้าทาย มันมีเรื่องให้เราได้คิดได้ทำอยู่ตลอดเวลา” (ผู้อำนวยการ C101,6:253) “...ผมเคยมองว่ามันเป็นการตอบรับของอัลลฮ์ที่เราร้องขอจากพระองค์เพราะฉะนั้นมันคืออามานะฮ์ที่เราจะต้องดูแล” (ผู้อำนวยการ C101,6:245) “ในแง่ของความหมายชีวิตก็คือ เป็นภารกิจที่อัลลฮ์ได้เลือกให้” (ผู้อำนวยการ E101,8:178) “...เค้าเรียกปริมาณเม็ดเงิน กับ ปริมาณความสุขมันสวนทางกัน ซึ่งความสุขมันมากกว่า... (ครู A201,13:1) “การได้เป็นครูสอนลูกหลานมุสลิมเป็นสิ่งที่เรารู้สึกภูมิใจมาก เราเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ลูกหลานของมุสลิมมีความเจริญก้าวหน้า เด็กเหมือนต้นกล้าที่เราค่อย ๆ ปลูกเค้าขึ้นมา ด้วยการฝังคุณธรรม ฝังแบบภูมิใจครูอนุบาลแทนผู้ปกครองนะ ตอนไปนั่งฟังการสอนของครูอนุบาล คือเด็กได้รู้ศาสนาตั้งแต่สามขวบ อ่านกุรอานได้” (รองผู้อำนวยการ A102,14:12) “ก็เป็นความรู้สึกที่มีความสุขใน

การทำงานได้ถ่ายทอดวิชาความรู้แล้วก็ได้ขัดเกลาจิตใจของเด็กๆไปพร้อมๆกันด้วย” (ครู C201,18:24) “เราก็คงคงที่จะอยู่ด้วยกับเหน็ดความตั้งใจของเรา ที่รู้เสมอว่าเราอยู่ที่นั่นเพื่ออะไร” (ครู D202,23:23)

3.3 การทำงานด้านการศึกษาอิสลามและการสานต่อเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษด้านพัฒนาการศึกษาของเยาวชนมุสลิมเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ เป็นความภาคภูมิใจของชีวิต การมีประสบการณ์ชีวิตที่ผูกพันกับเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษในการทำงานด้านการศึกษาอิสลาม หรือประสบการณ์ในวัยเยาว์ที่ผูกพันกับความปรารถนาของบิดา มารดา ที่มีต่อตนเองทำให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นอย่างมีความหมาย โดยตระหนักว่าเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ และเป็นความภาคภูมิใจในชีวิต นับเป็นการให้ความสำคัญและมองเห็นคุณค่าของสิ่งที่บรรพบุรุษได้ก่อสร้างไว้เพื่อประโยชน์คนรุ่นหลัง โดยเป็นผู้สืบสาน ดำรงรักษาเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษสืบต่อไปอย่างเต็มศักยภาพด้วยรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมกับการบริหารและการจัดการศึกษาในปัจจุบัน “มันเป็นความผูกพัน มุลนิธิ ผมเติบโตมาตรงนี้ ผมเป็นเด็ก ๆ ผมวิ่งเล่นอะไรกันอยู่ แล้วผู้หลักผู้ใหญ่จะบอกกับเราตลอดว่า เนี่ยคือสิ่งที่ทุกคนต้องคอยดูแลรักษา มันเป็นงานศาสนาที่สืบต่อกันมา” (ผู้อำนวยการ A101, 5:136) “คือจริง ๆ ผมโตมา ก็อยู่ในโรงเรียนศาสนาแบบนี้อยู่แล้วเป็นเป้าประสงค์ของคุณพ่อ ท่านอยากให้เรียนศาสนา คือเรียนไปแล้วเราเป็นมุสลิมอะไรที่เป็นเรื่องของศาสนา อัลลอฮ์ให้ คือไม่ใช่ว่าจะมีอะไรมากมายแต่อัลลอฮ์ให้เราอยู่ในร่มเงาของศาสนาและเราก็สามารถอยู่ได้ปฏิบัติตัวใช้ชีวิตเข้ากับสังคมทั่วไปรอบด้านหรือว่าชุมชนได้ด้วยการมีศาสนา ก็คือจะไม่ไปไหน (เสียงสั้น) ก็คือจะรับใช้ศาสนาอยู่ตลอดซึ่งอัลมรฮูมอาจารย์อิหม่าม มะลูลิม ท่านก็อยู่ในจุดนี้จนกระทั่งท่านเสียชีวิต ท่านก็เป็นครูที่สอนศาสนาอยู่ที่นี้ ก็เป็นความภาคภูมิใจ ถ้ามว่าทำไม่ไปทำธุรกิจ ถ้าเราจะไปทางนั้นก็ได้ แต่ว่าเราเดินทางมาตรงนี้แล้ว อยู่ในศาสนา อัลฮัมดุลิลลาฮ์ ดีที่สุด” (ผู้อำนวยการ F101,9:59)

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร : การวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา สรุปได้ดังนี้

1.การบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร เป็นการบริหารการศึกษาที่วางแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ บนพื้นฐานของหลักการในศาสนาอิสลาม และวิถีชีวิตของมุสลิม ที่เป็นผลสะท้อนจากแนวคิด แนวปฏิบัติ และความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

1.1 แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร เป็นฐานคติเชิงอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำสู่การวางแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า แนวคิดสำคัญ ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการองค์กรที่นำหลักการศาสนาอิสลามมาเป็นฐานของการบริหาร 2) การจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาให้เยาวชนมีคุณธรรมอิสลามควบคู่กับวิชาการความรู้ มีภาวะผู้นำ ทักษะการใช้ภาษาและเทคโนโลยี เพื่อการดำรงชีวิต และอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข 3) การก่อตั้งสถาบันบนความยึดมั่นผูกพันกับความศรัทธาในอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิม และการแปรสภาพของโรงเรียนตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม 4) ผู้บริหารและครูต้องมีเจตนารมณ์บริสุทธิ์ใจต่อพระเจ้า มีเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ชัดเจน มีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม วิถีชีวิตของมุสลิม และมีความสามารถในงานตามบทบาทหน้าที่ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน 5) การ

ดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จทั้งในโลกนี้และโลกหน้าของบุตรหลานเป็นความปรารถนาสูงสุดของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินชีวิตของบุตรหลาน ทำให้เกิดความคาดหวังต่อการจัดการศึกษาและการให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นอย่างดี

1.2 แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบลูอิสลามัญญาในกรุงเทพมหานคร เป็นการดำเนินงานทางการบริหารการศึกษานบนพื้นฐานของหลักการในศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบลูอิสลามัญญาในกรุงเทพมหานคร จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลสรุปได้ว่า แนวปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) การบริหารจัดการที่สอดคล้องหลักการอิสลามในการดำเนินงาน 2) การกำหนดบทบาทและอำนาจหน้าที่ของบุคลากรตามภาระงานของโรงเรียน ผ่านโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของโรงเรียน ประกอบด้วย 2.1) การกำหนดฝ่ายงานและหน้าที่งานในโรงเรียนอย่างชัดเจนตามบริบท 2.2) การจัดตั้งทีมเพื่อดูแลตามช่วงชั้น 2.3) การจัดตั้งทีมเพื่อดูแลงานวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ 2.4) ความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานของช่วงชั้นและวิชาการ 2.5) การวางแผน การทบทวนนโยบาย แนวการปฏิบัติตน และปฏิบัติงานของครูก่อนเปิดภาคเรียน 2.6) การจัดตั้งทีมเทรนนิ่งเพื่อพัฒนาครูใหม่โดยเฉพาะและครูที่ต้องพัฒนาด้านวิชาการระหว่างภาคเรียน 2.7) การกำหนดงานเทรนเนอร์เป็นงานพิเศษเพื่อดูแลงานนิเทศให้มีมาตรฐานเดียวกัน 3) การบริหารที่เน้นความเหมาะสมของคนกับงาน ทั้งด้านบุคลิกภาพการทำงาน ความรู้ความสามารถและการปฏิบัติตนตามวิถีอิสลาม ประกอบด้วย 3.1) การคัดเลือกครูที่มีความรู้ ความสามารถ และปฏิบัติตนตามวิถีอิสลาม 3.2) การพัฒนาครูด้านการปฏิบัติตน ด้านการปฏิบัติงาน และด้านคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามและการปฏิบัติศาสนกิจ 4) การบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อความ สุขและความประสบความสำเร็จในการทำงานผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 4.1) การบริหารแบบกัลยาณมิตร สื่อสารอย่างให้เกียรติกัน มีความเป็นธรรม 4.2) การบริหารแบบมีส่วนร่วม 4.4) การสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาเพื่อการแก้ปัญหาได้ตรงประเด็น 5) การบริหารงบประมาณเพื่อการดำรงอยู่และการแบ่งปัน 6) การสั่งการ การส่งเสริมสนับสนุน การกำกับ ติดตาม การรายงานผ่านหัวหน้างาน 7) การบูรณาการทางหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนผนวกวิถีอิสลาม ประกอบด้วย 7.1) การบูรณาการอิสลามด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ 7.2) การเรียนศาสนาเพื่อนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันและให้ประโยชน์แก่ชุมชน 7.3) การสอนหลักสูตรอิสลามศึกษาและภาษาอาหรับอย่างเข้ม 7.4) การผลิตสื่อการสอนที่คำนึงถึงหลักการศาสนา 7.5) การบูรณาการอิสลามด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยจะเน้นให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านคุณธรรม จริยธรรมอิสลาม 8) การมุ่งเน้นงานดัตร์บียะห์เพื่อการอบรมขัดเกลาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียน ประกอบด้วย 8.1) กิจวัตรประจำวันที่ช่วยสร้างวินัยด้านการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา 8.2) การให้งานดัตร์บียะห์เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของผู้เรียนและเป็นแกนกลางของการเชื่อมโยงทุกกิจกรรมการเรียนรู้ 9) บุคลากรนำคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามเป็นหลักสำคัญของการทำงาน โดยคุณธรรมจริยธรรมที่บุคลากรนำเป็นหลักสำคัญในการทำงานที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัยมี 13 ประการ ประกอบด้วย 1) การมีเจตนาที่บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา 2) การมีอمانةหรือความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย 3) การมีความอดัดเพื่อการยอมรับเชื่อฟังผู้นำที่มีต่อมดี 4) การระงับความขัดแย้งด้วยวิธีการที่ดี 5) การซื่อสัตย์เพื่อการปรึกษาหารือในทุกการดำเนินงาน 6) การใช้หลักอัลอัดลเพื่อให้ความธรรมต่อบุคคล 7)การทำงานเป็นญะมาอะฮ์หรือการทำงานเป็นทีม 8) การใช้หลักญะมาอะฮ์เพื่อความมุ่งมั่นตั้งใจเพียรพยายามในงานอย่างทุ่มเทและการมีอดทนเพื่อการปฏิบัติที่เป็นเลิศ 9)การใช้ความเป็นพี่น้องและการให้อภัยเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดี การนะซีฮะฮ์เพื่อการตักเตือนกัน แนะนำกันในเรื่องที่เป็นประโยชน์ 10) การมูรอเกาะบะฮ์เพื่อการตรวจสอบ การติดตามสิ่งที่รับผิดชอบ 11) การมีอัสติกอมาฮ์ในการทำงานเพื่อการรักษาวินัย ความสม่ำเสมอในการปฏิบัติงาน 12) การทำงานด้วยความรัก ความเมตตาและอดทน และ 13) การเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นในการปฏิบัติตน การปฏิบัติงาน 10) ความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนในเครือข่ายและชุมชน ประกอบด้วย 10.1) การ

ช่วยเหลือสนับสนุนของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน 10.2) การมีส่วนร่วมของโรงเรียนต่อการพัฒนาโรงเรียนเครือข่ายและชุมชน 11) การเผยแพร่วัฒนธรรมทางหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนสู่ชุมชนทั่วประเทศ 12) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของบุตร ประกอบด้วย 12.1) การมีมุมมองว่าลูกคือความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่จากพระเจ้าที่ทรงมอบให้ดูแลอย่างดีตามครรลองของอิสลาม 12.2) การสร้างบรรยากาศวิถีอิสลามในบ้านทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและกิจวัตรประจำวัน 12.3) ความพึงพอใจเป้าหมายของการจัดการศึกษาทำให้ผู้ปกครองให้ความร่วมมือต่อการจัดการศึกษาและระเบียบปฏิบัติของโรงเรียนเป็นอย่างดี 13) การบริหารจัดการหอพักอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อโอกาสทางการศึกษาและสร้างระเบียบวินัย ประกอบด้วย 13.1) การออกแบบกิจวัตรประจำวันเพื่อสร้างระเบียบวินัยและบุคลิกภาพของนักเรียน 13.2) การทำงานร่วมกันของฝ่ายตักเตือน ฝ่ายปกครองและผู้ปกครองมีความสำคัญต่อการสร้างคุณธรรมและวินัยที่ยั่งยืนให้กับนักเรียน 13.3) ครูหอพักจะดูแลงานหอพักโดยเฉพาะ 13.4) การมุ่งสร้างนักเรียนให้มีภาวะผู้นำเพื่อสร้างประโยชน์ต่อครอบครัวและชุมชน และ 14) วัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศองค์กรวิถีอิสลาม โดยทุกคนมีเป้าหมายของการทำงานสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร มีความรับผิดชอบสูง จริงจังในการทำงาน แต่ในขณะเดียวกันก็มีปฏิสัมพันธ์กับแบบครอบครัว ปรึกษาพูดคุยแบบพี่น้อง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นบรรยากาศแห่งการแบ่งปัน และให้อภัยกันเสมอตามหลักคำสอนของศาสนา

1.3 ความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามที่มีต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษา
วิถีอิสลามของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควคูวิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร เป็นการให้ความหมายที่มีต่อการจัดการศึกษาวิถีอิสลามและจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามตามการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควคูวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปได้ว่า 1) การดำรงอยู่ของโรงเรียนมีความสำคัญจำเป็นกับครอบครัวมุสลิม เนื่องจากกระบวนการของการจัดการศึกษาและบรรยากาศ รวมถึงกิจวัตรประจำวันภายในโรงเรียนสอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตของครอบครัวมุสลิม ซึ่งตอบโจทย์ความต้องการของผู้ปกครอง ชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือ การสนับสนุนระหว่างกันซึ่งนับว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมที่อยู่คู่กับชุมชนมุสลิมมายาวนานและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของมุสลิมที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ 2) การทำงานบนวิถีทางที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตทำให้เกิดความรักต่อการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร และความสุขสงบในหัวใจ อาจกล่าวได้ว่าความสุขของการทำงาน คือการได้ทำงานที่มีความหมายกับชีวิต และการได้ทำงานที่มีความหมายกับชีวิตคือเหตุผลสำคัญที่ทำให้บุคลากรยังคงยึดมั่นผูกพันทำงานร่วมกันในองค์กรต่อไป 3) การทำงานด้านการศึกษาอิสลามและการสานต่อเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษด้านพัฒนาการศึกษาของเยาวชนมุสลิมเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ เป็นความภาคภูมิใจของชีวิต การมีประสบการณ์ชีวิตที่ผูกพันกับเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษในการทำงานด้านการศึกษาอิสลาม หรือประสบการณ์ในวัยเยาว์ที่ผูกพันกับความปรารถนาของบิดา มารดา ที่มีต่อตนเองทำให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นอย่างมีความหมายโดยตระหนักว่าเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ และเป็นความภาคภูมิใจในชีวิต

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควคูวิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้นำประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญมาอภิปราย ดังนี้

1.แนวคิดของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม: ฐานคติเชิงอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำสู่การวางแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ ของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควคูวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

ด้านแนวคิดการบริหารจัดการศึกษาที่นำหลักการศาสนาอิสลามมาเป็นฐานของการบริหาร เป็นปัจจัยนำเข้าที่สำคัญที่สุดของระบบโรงเรียน เป็นแนวคิดที่นำหลักการอิสลามและจริยธรรมการปฏิบัติงานในอิสลามเป็นพื้นฐานผนวกใช้กับการบริหารทั่วไป ทั้งด้านแนวคิดการบริหารจัดการงาน การใช้นโยบาย ระเบียบปฏิบัติต่างๆ เช่น การใช้หลักซารีอะฮ์อิสลามเป็นสิ่งกำกับความถูกต้องเหมาะสมในการดำเนินงาน การใช้หลักการชูรอในการปรึกษาหารือ ฯลฯ โดยผู้บริหารจะต้องมีโมทัศน์ของการบริหารการศึกษาที่เป็นไปตามครรลองของศาสนา โดยมีอัลกุรอานและซุนนะฮ์เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ดังคำสอนจากอัลกุรอาน [10] ซูเราะฮ์อัลญาซียะฮ์ อายะฮ์ที่ 20 ความว่า “อัลกุรอานนี้เป็นแสงสว่างแก่มวลมนุษยย์และเป็นแนวทางที่ถูกต้องและความเมตตาแก่หมู่ชนที่มีความเชื่อมั่น” และในซูเราะฮ์อัลอะหฺซาบ อายะฮ์ที่ 21 ความว่า “โดยแน่นอน ในรอซูลของอัลลอฮ์มีแบบฉบับอันดีงามสำหรับพวกเจ้าแล้ว” แนวคิดการบริหารจัดการศึกษาที่นำหลักการศาสนาอิสลามมาเป็นฐานของการบริหาร สอดคล้องกับที่ ศาสตราจารย์ ดร. อะหมัด อิบรอฮีม อบูชิน (2553) [11] ได้กล่าวถึง การบริหารจัดการในอิสลามไว้ว่าการบริหารจัดการในอิสลามมีเป้าหมายเพื่อการภักดีตต่อพระผู้เป็นเจ้า โดยปฏิบัติตามบัญญัติอิสลาม เช่นเดียวกับที่ ศอและห์ อาลี โมหัมมัด ญุบรอน (2551) [12] ได้กล่าวถึงปรัชญาและคุณลักษณะของการบริหารการศึกษาในอิสลาม ไว้ว่า การบริหารการศึกษาตามมโนทัศน์อิสลามเป็นกระบวนการนำพาสมาชิกของสังคมโรงเรียนสู่การมีชีวิตที่ดีทั้งในโลกนี้และโลกหน้า การบริหารการศึกษาในอิสลามมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักการศาสนาและความศรัทธา ส่วนหนึ่งของคุณลักษณะของการบริหารการศึกษาในอิสลาม คือ การบริหารการศึกษาในอิสลามวางอยู่บนหลักการพื้นฐานที่มาจากแหล่งที่มาหลัก 2 แหล่ง คืออัลกุรอานและซุนนะฮ์ของท่านนบีมุฮัมมัด **ในด้านแนวคิดการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาให้เยาวชนมีคุณธรรมอิสลามควบคู่กับวิชาการความรู้ มีภาวะผู้นำ มีทักษะการใช้ภาษาและเทคโนโลยีเพื่อการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างสันติสุข** แนวคิดนี้นับเป็นปัจจัยนำเข้าหนึ่งที่สำคัญ แนวคิดนี้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในบริบทพื้นที่อื่น ๆ ดังที่ Arif Arifuddi (2008) [13] ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาอิสลามว่าเป็นการผลิตคนที่ศรัทธาและยำเกรงอัลลอฮ์ ตะอาลา มีบุคลิกที่สูงส่ง มีบุคลิกภาพที่เป็นอิสระ ขยัน ฉลาด สร้างสรรค์ มีทักษะ มีความเป็นมืออาชีพ มีความรับผิดชอบและมีประสิทธิผล **ในด้านแนวคิดของความเป็นมาของสถาบันที่ถูกก่อตั้งบนความยึดมั่นผูกพันกับความศรัทธารวมถึงพลวัตต่างๆที่เกิดขึ้น** แนวคิดนี้เปรียบเสมือนข้อเตือนใจให้กับผู้ปฏิบัติได้ทบทวนอุดมการณ์ของการมีชีวิตและการทำงานของตนสู่จิตสำนึกแห่งการปกป้อง ดูแล และพัฒนาสถาบันรวมถึงสานต่อการทำงานเพื่อพัฒนาเยาวชนมุสลิมให้มีการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรมต่อไป **ในด้านแนวคิดที่ผู้บริหารและครูต้องมีเจตนารมณ์บริสุทธิ์ต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา มีเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ชัดเจน มีความรู้ ความเข้าใจต่อหลักการพื้นฐานของอิสลาม วิถีชีวิตของมุสลิม มีความสามารถในงานตามบทบาทหน้าที่ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตน** เป็นแนวคิดของสมรรถนะพื้นฐานที่บุคลากรทุกคนจำเป็นต้องมีโดยเฉพาะเจตนาที่บริสุทธิ์ในการทำงาน ด้วยคำสอนจากหะดีษ ความว่า “แท้จริงกิจการงานทั้งหลายนั้นขึ้นอยู่กับเจตนา” (บันทึกโดยบุคอรี) [14] หากบุคคลมีเจตนาที่ดี บริสุทธิ์เพื่ออัลลอฮ์ ก็จะได้รับผลตอบแทนที่ดีจากพระองค์ และสอดคล้องกับ ฟาฏีนา วงศ์เลขา (2560) [15] ที่กล่าวถึงองค์ประกอบคุณภาพด้านปัจจัยนำเข้า ด้านผู้บริหารประกอบด้วยผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการจัดการศึกษาอิสลามที่ชัดเจน เห็นความสำคัญในหลักการจัดการศึกษาอิสลาม มีความเข้าใจการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม มีทักษะการบริหารจัดการศึกษา **ในด้านแนวคิดเป้าหมายของผู้ปกครองที่มีต่อการดำเนินชีวิตและการศึกษาของบุตรที่ส่งผลต่อความคาดหวังและการให้ความร่วมมือกับโรงเรียน** เป็นอีกหนึ่งปัจจัยนำเข้าที่สำคัญต่อกระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่ต้องรักษามาตรฐานในระบบการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามให้เป็นการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการชุมชน เพื่อชุมชนโดยแท้จริง

2. แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม: กระบวนการดำเนินงานทางการบริหารการศึกษาบนพื้นฐานของหลักการในศาสนาอิสลามและวิถีชีวิตของมุสลิมของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

ด้านแนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร เป็นกระบวนการสำคัญที่ขับเคลื่อนงานระบบของโรงเรียนให้ดำเนินไปตามเป้าหมายของการจัดการศึกษา โดยมีการสอดแทรกหลักการอิสลามในทุกกระบวนการของการดำเนินงานสามารถแบ่งแนวปฏิบัติที่ค้นพบทั้ง 14 ประการ เป็น 5 กระบวนการย่อย ได้ดังนี้

1) กระบวนการทางการบริหาร ประกอบด้วย 1.1) การบริหารจัดการที่สอดแทรกหลักการอิสลามในการดำเนินงาน 1.2) การกำหนดบทบาท อำนาจหน้าที่ของบุคลากรตามภาระงานผ่านการจัดโครงสร้างการบริหารงานตามบริบทของโรงเรียน 1.3) การบริหารที่เน้นความเหมาะสมของคนกับงานทั้งด้านบุคลิกภาพการทำงาน ความรู้ความสามารถและการปฏิบัติตนตามวิถีอิสลาม โดยโรงเรียนให้ความสำคัญกับการคัดสรรและพัฒนาครูเป็นอย่างมาก สอดคล้องกับ อิสมาอีลลูตีฟี จะปะกียา (2015, น.25-40) [16] ได้กล่าวถึงครูหรือผู้ทำหน้าที่อบรมและฝึกฝนคนอื่น ตามวิธีการอบรมแบบอิสลามด้วยความรู้และการปฏิบัติอย่างแท้จริงให้เป็นความหมายของคำว่า “มุอัลลิม ร็อบบานีฮีน” โดยกล่าวว่า “เรามีความจำเป็นอย่างไร้ทางเลือกต่อมุอัลลิม ร็อบบานีฮีน เพราะพวกเขาเหล่านี้คือแกนนำหลักและเหมือนโรงงานที่คอยผลิตคนคุณภาพที่มีคุณค่าแก่สังคมและประเทศชาติสืบไป” 1.4) การบริหารด้านมนุษยสัมพันธ์เพื่อความสุขและความสำเร็จในการทำงานผ่านการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 1.5) การบริหารเพื่อการดำรงอยู่และการแบ่งปัน 1.6) การกำกับติดตาม การรายงานผลการดำเนินงานของผู้ปฏิบัติงาน โดยในกระบวนการบริหารนี้มีความสอดคล้องหลายประการกับมุมมองการบริหารทั่วไป เช่น แนวคิดหน้าที่ทางการบริหาร 7 ประการ (POSDCoRB) ของ Gulick and Urwick, 1937 ประกอบด้วย การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การจัดอัตรากำลัง (Staffing) การชี้แนะ (Directing) การประสานงาน (Coordination) การรายงาน (Reporting) การจัดการงานงบประมาณ (Budgeting) [17],[18]

2) กระบวนการทางการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน ประกอบด้วย 2.1) การบูรณาการอิสลามทางหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 2.2) การมุ่งเน้นงานตริบียะฮ์เพื่อการอบรมขัดเกลาจิตวิญญาณและพฤติกรรมของนักเรียน 2.3) การจัดทำและเผยแพร่นวัตกรรมทางหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนศาสนาอิสลามที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนสู่ชุมชนทั่วประเทศ 2.4) การบริหารจัดการหอพักอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อโอกาสทางการศึกษาและเสริมสร้างระเบียบวินัย โดยในกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียนสอดคล้องกับ นิเลาะ แวอูซิง. (2559, น.220-221) [5] ที่กล่าวถึงหน้าที่ทางการจัดการเรียนการสอนและการอบรมขัดเกลามีความเกี่ยวข้องกับครูผู้สอนโดยวางอยู่บนแนวคิดตะอ์ลีมเป็นกระบวนการถ่ายทอดความรู้แนวคิดตริบียะฮ์ กระบวนการจิตวิญญาณและการฝึกปฏิบัติเพื่อให้มีวินัยที่คงทนและบุคลิกภาพที่ดั่งงามตามแบบอิสลามแนวคิดตะอ์ดีบ เป็นเรื่องการพัฒนาบุคลิกภาพที่พึงประสงค์ที่เป็นผลจากตะอ์ลีมและตริบียะฮ์ ซึ่งครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการทางการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาคุณลักษณะของนักเรียน โดยซอลีฮะห์ หะยีสะมะแอ (2563, น.269-272) [19] ได้ประมวลคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ตามทัศนะอิสลาม ไว้เป็น 4 ด้าน สรุปได้ดังนี้ 1) ด้านคุณลักษณะส่วนตัว 1.1) การผูกพันใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ เช่น การมีอิสลามเป็นเป้าหมายชีวิต การมีความอิดาละฮ์ (บริสุทธิ์ใจ) และตั้งใจมั่นในการปฏิบัติงานเพื่อแสวงหาความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ การปฏิบัติสิ่งที่ดีและละเว้นสิ่งที่ไม่ดีด้วยความศรัทธามั่นในพระเจ้า และการมีอمانةฮ์หรือความรับผิดชอบ 1.2) บุคลิกลักษณะอันไม่มีที่ติ เช่น การประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนและบุคคลทั่วไป การมีบุคลิกภาพในแบบอิสลามทั้งความคิด คำพูด การแสดงออก การปฏิบัติต่อนักเรียนด้วยความรัก ความเมตตาและอ่อนโยน การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับนักเรียนและบุคคลอื่น การมีความยุติธรรม การ

มีวินัยและตรงต่อเวลา การมีความซื่อสัตย์รักษาความจริง 2) คุณลักษณะทางด้านวิชาการ เช่น มีความรู้ความเข้าใจในอิสลาม การมีความสามารถในการอ่านและท่องจำอัลกุรอาน มีความเข้าใจด้านการศึกษาและความรู้ทั่วไป 3) คุณลักษณะทางด้านวิชาชีพ เช่น มีความรู้ความเชี่ยวชาญในวิชาที่สอน มีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู 4) คุณลักษณะด้านสังคม เช่น มีความประพฤติดี เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี จริใจต่อการมีส่วนร่วมช่วยเหลือชุมชน

3) กระบวนการรักษาความมีวินัยของบุคคลให้สอดคล้องกับคุณธรรมและจริยธรรมอิสลาม ประกอบด้วย 3.1) การนำคุณธรรมและจริยธรรมอิสลามเป็นหลักสำคัญของการทำงาน โดยบุคลากรให้ความสำคัญการตั้งเจตนาที่อิคลาศบริสุทธิ์ใจเพื่ออัลลอฮ์ ตะอาลา เป็นลำดับแรกในการทำงาน ดังคำสอนจากอัลหะดีษ ความว่า “แท้จริงกิจการงานทั้งหลายนั้นขึ้นอยู่กับเจตนา” (บันทึกโดยบุคอรี) และอีกหะดีษความว่า “แท้จริงอัลลอฮ์จะไม่รับงานใดนอกจากงานที่มีเจตนาบริสุทธิ์เพื่อพระองค์และปรารถนาเพื่อพระพักตร์ของพระองค์” รายงานโดยอันนะซาอีย์ จากการศึกษาจริยธรรมอิสลามที่บุคลากรใช้ในการปฏิบัติงาน 13 ประการ ประกอบด้วย การมีเจตนาที่บริสุทธิ์ใจต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา การมีอمانةฮ์หรือความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย การมีความอดทนต่อการยอมรับ เชื่อฟังผู้นำที่มีต่อมติการดำเนินงาน การระงับความขัดแย้งด้วยวิธีการที่ดี การซื่อหรือมุชเวเราะฮ์กันเพื่อการปรึกษาหารือในทุกการดำเนินงาน การใช้หลักอัลอิดล์เพื่อให้ความธรรมต่อบุคคล การทำงานเป็นญะมาอะฮ์หรือการทำงานเป็นทีม การใช้หลักมุญาหะดะฮ์เพื่อความมุ่งมั่นตั้งใจเพียรพยายามในงานอย่างทุ่มเทและการมีอดทนเพื่อการปฏิบัติที่เป็นเลิศ การใช้ความเป็นพี่น้องและการให้อภัยเพื่อรักษาความสัมพันธ์ที่ดี การนะซีฮะฮ์เพื่อการตักเตือนกัน และน่านานกันในเรื่องที่เป็นประโยชน์ การมูรอเกาะบะฮ์เพื่อการตรวจสอบ การติดตามสิ่งที่รับผิดชอบ การมีฮิสติกอมะฮ์ในการทำงานเพื่อการรักษาวินัย ความสม่ำเสมอในการปฏิบัติงาน การทำงานด้วยความรัก ความเมตตาและอดทน และการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้อื่นในการปฏิบัติตน การปฏิบัติงาน การที่บุคลากรในโรงเรียนให้ความสำคัญกับการนำคุณธรรมและจริยธรรมมาใช้ในการปฏิบัติงาน สอดคล้องกับแนวคิดจริยธรรมการทำงานของอิสลาม (Islamic work ethics หรือ IWE) ดังที่ Ali Akhmedi, (2023)[20] กล่าวถึงจริยธรรมการทำงานของอิสลามว่าเป็นจริยธรรมการทำงานที่ยึดหลักการอิสลามเป็นฐานให้ความสำคัญกับการแนวทางคำสอนจากอัลกุรอานและซุนนะฮ์อันบี องค์กรประกอบหลักของจริยธรรม 4 ประการ ได้แก่ ความพยายาม การแข่งขัน ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อศีลธรรมทั้งนี้ เป็นแนวทางสำหรับมุสลิมในการดำเนินชีวิตรวมถึงกิจกรรมการทำงาน ทั้งในฐานะผู้นำและพนักงาน โดยนิละาะ แวอุเซ็ง (2560) [21] ได้ศึกษาแนวคิดจริยธรรมงานอิสลาม องค์กรประกอบของจริยธรรมงานอิสลามและการนำไปใช้ ด้วยวิธีการปริทัศน์วรรณกรรมเชิงระบบ (Systematic literature review (SLR) ผลการศึกษาพบว่าจริยธรรมงานอิสลามมีความเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการทำงานที่เชื่อมโยงกับหลักจริยธรรมที่ดีมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้รับความโปร่งปรานจากอัลลอฮ์และเพื่อยังประโยชน์แก่ตนเองและสังคม มีรากฐานมาจากอัลกุรอานและซุนนะฮ์ของท่านศาสนทูตมุฮัมมัด คือลลฮุอะลียะฮ์ซัลลิม ม็องค์ประกอบที่ครอบคลุมในด้านต่อไปนี้ 1) ความพยายามในการทำงานอย่างเป็นเลิศ (อดทน) โดยใช้ความรู้ ความสามารถผนวกกับความอดทน (ซ็อบร์) ยืนหยัด (ฮิสติกอมะฮ์) และการตรวจสอบตนเอง (มุฮาสะบะฮ์) เพื่อการปรับปรุงพัฒนางาน และมอบหมายผลของงาน (ตะวักัล) ที่เกิดจากความพยายามต่ออัลลอฮ์ 2) การแข่งขัน เป็นการดำเนินแข่งขันกันอย่างเป็นธรรมและสุจริต สนับสนุนให้ความร่วมมือกันบนความเป็นพี่น้อง(อูกวะฮ์) มีความยุติธรรม (อิดล์) ใช้การปรึกษาหารือกัน (ซุรอ) ในการสร้างสมรรถนะทางการแข่งขัน 3) ความโปร่งใส เป็นการดำเนินงานด้วยความซื่อสัตย์ต่อคำพูดและการกระทำ 4) ความรับผิดชอบต่อใจได้ เป็นการทำงานด้วยความรับผิดชอบ ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหน่วยงานอย่างเคร่งครัด ใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถ ทำงานเสร็จทันเวลาอย่างมีคุณภาพ รักษาสัญญา ระลึกถึงว่าเป็นการได้รับมอบหมาย ซึ่งเป็นหน้าที่ที่ต้องทำเพื่อหวังในความโปร่งปรานจากอัลลอฮ์ 5) ยุติธรรมเป็นการทำงานที่คำนึงถึงความเหมาะสม มีความเที่ยงตรงและความพึงพอใจ 6) อิห์ซานเป็นการทำงานด้วยความประณีตและหวังผลที่เป็นเลิศ ใช้หลักการควบคุมตนเองโดยระลึกอยู่เสมอว่าทุกการงานที่ทำการจะได้รับการสอดส่องและตรวจตราจากอัลลอฮ์ 7) ความเมตตาเป็นคุณลักษณะของบุคคลในการปฏิบัติงานที่มีความรัก ความเข้าใจ ห่วงใยผู้อื่น ปฏิบัติต่อ

ผู้อื่นด้วยความอ่อนโยนและคำนึงถึงความเป็นพี่น้อง อาจกล่าวได้ว่าเป็นค่านิยมที่ใช้ในองค์กรของมุสลิม ที่เกิดขึ้นในองค์กรที่มีการจัดการในรูปแบบวิถีอิสลาม

4) กระบวนการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน ประกอบด้วย 4.1) ความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนในเครือข่ายและชุมชน ผ่านการช่วยสนับสนุนของชุมชนที่มีต่อโรงเรียน และการมีส่วนร่วมของโรงเรียนต่อการพัฒนาโรงเรียนในเครือข่ายและชุมชน 4.2) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการศึกษาของบุตร ที่เกี่ยวข้องกับการที่ผู้ปกครองตระหนักว่าลูกคือความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่ที่ได้รับมอบหมายจากพระเจ้าจำเป็นต้องดูแลให้ดีตามครรลองของอิสลาม การสร้างบรรยากาศวิถีอิสลามภายในบ้านทั้งด้านสิ่งแวดล้อมและกิจวัตรประจำวัน รวมถึงความพึงพอใจการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่ส่งผลต่อการให้ความร่วมมือของผู้ปกครองเป็นอย่างดี สอดคล้องกับ Abdul Malik Karim Amrullah และ Iffatun Najihah (2022, p.150)[22] ได้กล่าวถึงการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชนว่ามีสำคัญต่อการบริหารการศึกษาอิสลาม เป็นผลดีที่ทำให้กิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนมีความเชื่อมโยงกับชุมชน เกิดการประชาสัมพันธ์ ถ่ายทอดแบ่งปันกับสถาบันอื่น ๆ ได้ง่าย เกิดการช่วยเหลือ ส่งเสริมกันในงานด้านการจัดการศึกษาให้พัฒนายิ่งขึ้น

5) กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของการทำงานขององค์กร ประกอบด้วย 5.1) วัฒนธรรมองค์กรและบรรยากาศองค์กรวิถีอิสลาม โดยทุกคนมีเป้าหมายของการทำงานสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กร มีวัฒนธรรมการทำงานที่มีความรับผิดชอบสูง จริงจังในการทำงาน แต่ในขณะเดียวกันก็มีปฏิสัมพันธ์กับแบบครอบครัว ปรึกษาพูดคุยแบบพี่น้อง ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เป็นบรรยากาศแห่งการแบ่งปัน และให้เกียรติกันเสมอตามหลักคำสอนของศาสนา สอดคล้องกับคำสอนของศาสนา ในอัลกุรอาน [10] ซูเราะฮ์อัลหุญุร้อต อายะฮ์ที่ 10 ความว่า “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธานั้นเป็นพี่น้องกัน ดังนั้นพวกเจ้าจงใกล้ชิดประนีประนอมกันระหว่างพี่น้องทั้งสองฝ่ายของพวกเจ้าและจงยำเกรงอัลลอฮ์เถิดเพื่อว่าพวกเจ้าจะได้รับความเมตตา” โดยสตีเยร์ (Steers) อ้างถึงใน จวีวรรณ เอี่ยมพญา (2559, น. 18) [23] กล่าวถึง องค์กรที่มีบรรยากาศองค์กร สอดคล้องกับเป้าหมายขององค์กรและเป้าหมายส่วนตนของผู้ปฏิบัติงานว่าประสิทธิผลของการทำงานก็จะเป็นในทางบวก

อาจกล่าวได้ว่าโดยรวมแล้วโรงเรียนมีการนำคุณธรรมทางศาสนามาใช้ทางการบริหารซึ่งสอดคล้องกับการนำธรรมมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษา ดังที่ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 [24] ได้กล่าวถึงหลักการพื้นฐานของการสร้างธรรมมาภิบาลมีองค์ประกอบ 6 ประการ ประกอบด้วย 1) หลักนิติธรรม โดยโรงเรียนมีการบูรณาการหลักนิติศาสตร์สากลผนวกกับหลักนิติศาสตร์อิสลาม 2) หลักคุณธรรม โดยโรงเรียนและบุคลากรใช้คุณธรรมจริยธรรมอิสลามเป็นหลักสำคัญในการปฏิบัติงาน 3) หลักความโปร่งใส โดยการกำกับ ติดตาม ตรวจสอบการดำเนินงานอยู่เสมอ 4) หลักการมีส่วนร่วม โดยมีระบบชูรอ(การประชุมหารือ)ในทุกการดำเนินการ 5) หลักความรับผิดชอบต่อ การให้ความสำคัญกับหลักอمانةฮ์ (ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย)ที่มีต่อพระเจ้าและมนุษย์เป็นสำคัญ 6) หลักความคุ้มค่า โดยการบริหารจัดการทรัพยากรที่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวมแนวปฏิบัติของ นอกจากนี้แนวปฏิบัติการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามของโรงเรียนฯยังมีความสอดคล้องด้านองค์ประกอบหลายประการที่สัมพันธ์กับแนวคิดทฤษฎีทางการบริหารองค์การทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการบริหารมุมมองแบบดั้งเดิม ที่เน้นหลักการ เน้นระเบียบ เน้นประสิทธิภาพ เน้นภารกิจของงาน [18] หรือการบริหารมุมมองแบบมนุษย์สัมพันธ์ ที่เน้นความเป็นมนุษย์ เน้นแรงจูงใจ จิตวิทยาในการปฏิบัติงานบุคคล รวมถึงการบริหารมุมมองแบบพฤติกรรมศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมของบุคคลกับองค์กรและภาวะความเป็นผู้นำ [17] อย่างไรก็ตามสิ่งที่ทำให้แนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามมีความแตกต่างหรือลักษณะเฉพาะ คือให้ความสำคัญต่อหลักการของศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นสิ่งกำกับ หรือ มาตรฐานในการคัดกรองความถูกต้องเหมาะสมในทุกๆการดำเนินการของโรงเรียน

3.ความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม: เสี่ยงสะท้อนผ่านการให้ความหมายที่มีต่อการจัดการศึกษาวิถีอิสลามและจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามตามการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควคูวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร

ในด้านความสำคัญของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ผ่านการให้ความหมาย ตามการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามควคูวิชาสามัญในกรุงเทพมหานคร เป็นผลสะท้อนที่เกิดขึ้น อันเป็นผลจากแนวคิดและแนวปฏิบัติของการบริหารการศึกษาวิถีอิสลาม ในโรงเรียนฯ อภิปรายผลได้ดังนี้ 1) การดำรงอยู่ของโรงเรียนมีความสำคัญจำเป็นกับครอบครัวมุสลิม เนื่องจากกระบวนการของการจัดการศึกษาและบรรยากาศ รวมถึงกิจวัตรประจำวันภายในโรงเรียนสอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตของครอบครัวมุสลิม ซึ่งตอบโจทย์ความต้องการของผู้ปกครอง ชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือ การสนับสนุนระหว่างกันซึ่งนับว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมที่อยู่กับชุมชนมุสลิมและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของมุสลิม ซึ่งในบริบทของการจัดการศึกษาวิถีอิสลามในภาคใต้ก็มีความสอดคล้องกัน ดังที่ อิบรอฮีม ณรงค์รักษาเขต และ นูมาน หะยีมะแซ (2553) [25] ที่กล่าวว่า สถาบันการศึกษาของมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ถือเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางสังคมที่ควบคู่มาพร้อมกับชุมชนมาอย่างช้านานและยังถือเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตที่มีอาจแยกออกจากกันได้ 2) การทำงานบนวิถีทางที่สอดคล้องกับความศรัทธาและวิถีชีวิตทำให้เกิดความรักต่อการทำงาน ความผูกพันต่อองค์กร และความสุขสงบในหัวใจ ผู้วิจัยได้เรียนรู้ว่าความสุขของการทำงาน คือการได้ทำงานที่มีความหมายกับชีวิต และการได้ทำงานที่มีความหมายกับชีวิตคือเหตุผลสำคัญที่ทำให้บุคลากรยังคงยึดมั่นผูกพันทำงานร่วมกันในองค์กรต่อไป การที่องค์กรมีบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้บุคลากรมีการปฏิบัติตนตามหลักความศรัทธาและวิถีชีวิตย่อมทำให้บุคลากรรู้สึกสบายใจ ไร้ความกังวล มุ่งปฏิบัติงานได้อย่างเต็มที่ อะหมัด อิบรอฮีม อบูซัน, (2553) [11] กล่าวว่า หน้าที่แรกขององค์กร คือ การจัดเตรียมสภาพที่เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของบุคคลในฐานะผู้ศรัทธาต่ออัลลอฮ์ ตะอาลา เปิดโอกาสให้บุคคลปฏิบัติตามหลักการของอัลลอฮ์ที่ระบุในอัลกุรอานและสุนนะฮ์ของท่านมีมุฮัมมัด เพื่อทำให้ทุกกิจการงานของการดำเนินชีวิต ทุกคำพูดและการกระทำ สอดคล้องกับกฎเกณฑ์และหลักการที่พระองค์กำหนดไว้ในฐานะเป็นวินัยของการดำเนินชีวิตของมุสลิม ซึ่งเป็นผลดีที่เกิดขึ้นเมื่อเป้าหมายของการจัดการศึกษาและบรรยากาศขององค์กรสอดคล้องกับเป้าหมายในการใช้ชีวิตและการทำงานของบุคคล ดังที่ องอาจ นัยวัฒน์ (2561, น. 87) 26] ได้กล่าวถึง ผลประโยชน์ขององค์กรจะเกิดขึ้นเมื่อความต้องการจำเป็นขององค์กรและบุคคลสอดคล้องกัน สรุปได้ว่า เมื่อบุคคลพบว่างานในองค์กรที่ทำงานมีความหมายและรู้สึกพึงพอใจ จะตั้งใจปฏิบัติงานอย่างดี องค์กรจะได้บุคคลที่ปฏิบัติงานด้วยความสามารถที่เป็นเลิศและได้พลังแรงงานตามที่ต้องการ โดยงานที่มีความหมายจะเป็นพลังจูงใจให้บุคคลทำงานสำเร็จได้ด้วยตนเอง 3) การทำงานด้านการศึกษาอิสลามและการสานต่อเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษด้านพัฒนาการศึกษาของเยาวชนมุสลิม และการมีประสบการณ์ชีวิตที่ผูกพันกับเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษในการทำงานด้านการศึกษาอิสลามหรือประสบการณ์ในวัยเยาว์ที่ผูกพันกับความปรารถนาของบิดา มารดา ที่มีต่อตนเองทำให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความมุ่งมั่นอย่างมีความหมาย โดยตระหนักว่าเป็นความรับผิดชอบที่ยิ่งใหญ่และเป็นความภาคภูมิใจในชีวิต ดังคำสอนในอัลกุรอาน[10] ซูเราะฮ์อาละอิมรอน อายะฮ์ที่ 104 ความว่า “และจงให้มีขึ้น ซึ่งคนกลุ่มหนึ่งที่จะเชิญชวนไปสู่ความดี ไซให้กระทำการที่ชอบ และห้ามมิให้กระทำการที่มิชอบชนเหล่านี้คือผู้ได้รับความสำเร็จ” โดยผู้ที่ทำหน้าที่เผยแพร่ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้คน แม้เมื่อเขาเสียชีวิตไปแล้ว หากความดีที่เขาได้เคยสอนหรือบอกกล่าวถูกปฏิบัติอยู่ เขาผู้นั้นก็จะยังคงได้รับผลบุญความดีจากการเผยแพร่เหล่านั้นด้วย จากหะดีษ ความว่า “เมื่อมนุษย์คนหนึ่งเสียชีวิตลง อะมัลความดีของเขา ก็สิ้นสุดลงด้วย นอกจากสามสิ่งนี้ 1) การปฏิบัติอะมัลที่ดีซึ่งผู้อื่นได้รับประโยชน์จากมัน (แม้ว่าเขาจะเสียชีวิตไปแล้ว) 2) ความรู้ที่ผู้อื่นได้รับประโยชน์ 3) ลูกหลานที่ดีที่จะขออูอาฮ์ให้แก่เขา” (บันทึกโดยมุสลิม) ด้วยความ

ศรัทธาและการมีเป้าหมายของการดำเนินชีวิตเป็นไปเพื่อพระเจ้า การตระหนักถึงหน้าที่สำคัญที่มีต่อพระเจ้าในการเป็นผู้
เชิญชวนผู้อื่นให้ปฏิบัติดีและห้ามมิให้ทำสิ่งที่ไม่ดี การเป็นบุตรที่ดีปฏิบัติสิ่งที่ดีผลบุญความดียอมส่งถึงพ่อแม่ด้วย และการ
เป็นผู้ส่งต่อ ผู้สนับสนุนความรู้ที่เป็นประโยชน์โดยเฉพาะความรู้ในเรื่องศาสนาย่อมเป็นการทำงานที่ทำให้บุคคลมีความรัก
ต่องาน ต่อองค์กร มีความภาคภูมิใจและยังคงทำหน้าที่นี้สืบ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ มีดังนี้ 1) ข้อค้นพบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกในการวิจัยนี้เป็นการ
สะท้อนจากการรับรู้และการให้ความหมายที่มีต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม
ควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานครของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาจำนวนหนึ่ง ซึ่งไม่อาจครอบคลุมหรือ
เป็นตัวแทนของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามทุกกลุ่มได้ เนื่องด้วยความแตกต่างหลากหลาย
ทางความคิด ทศนคติที่มีต่อการรับรู้และการให้ความหมายต่อปรากฏการณ์ 2) ข้อค้นพบที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ
องค์กรวิถีอิสลาม และการจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการวิชาศาสนาควบคู่วิชาสามัญ รวมถึงจริยธรรมอิสลามที่บุคลากร
ใช้ในการปฏิบัติงาน สามารถสร้างความเข้าใจพื้นฐานต่อการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนา
อิสลามควบคู่วิชาสามัญในกรุงเทพมหานครซึ่งอาจเป็นข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อสถาบันที่มีกระบวนการผลิตผู้บริหาร
การศึกษา ครูหรือบุคลากรทางการศึกษาในบริบทนี้ได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป มีดังนี้ 1) การศึกษาการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามในโรงเรียนเอกชน
สอนศาสนาอิสลามควบคู่วิชาสามัญ ในกรุงเทพมหานครผ่านมุมมองแบบองค์รวม นั้นมีหลากหลายประเด็นทางการบริหาร
ที่แสดงรายละเอียดในลักษณะเฉพาะของบริบทวิถีอิสลาม ซึ่งการศึกษาในครั้งต่อไปอาจเลือกบางประเด็นทางการบริหารที่
สนใจเพื่อนำไปศึกษาเชิงลึกต่อไปอันจะเป็นประโยชน์ต่อการเผยแพร่ความรู้ทางการบริหารการศึกษาวิถีอิสลามได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- [1] สมาคมครูภาษาไทยแห่งประเทศไทย. (2560). พระบรมราโชบายด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10.
สืบค้นจาก <https://www.attth.org/พระบรมราโชบายการศึกษา/>
- [2] สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579*. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค
จำกัด.
- [3] คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. (2562). *แผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา*. สืบค้นจาก
<http://www.onec.go.th/index.php/book/BookView/1699>
- [4] Ibn Majah. *Mishkat al-Masabih-Knowledge*. สืบค้นจาก <https://sunnah.com/mishkat:218>
- [5] นิเลาะ แวอุเซ็ง. (2559). *การจัดการศึกษาในอิสลาม แนวคิดสู่การปฏิบัติ*. ปัตตานี: วิทยาลัยอิสลามศึกษา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- [6] ประเสริฐ มัสซารี, และ บุษบา แดงวิจิตร. (2555). *รายงานการวิจัย การจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ : กรณีศึกษา
โรงเรียนอิสลามสันติชน*. กรุงเทพฯ: สมาคมโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามแห่งประเทศไทย.
- [7] ศอและห์ อาลี โมห์มัด ญบรอน. (2551). *การบริหารการศึกษาในอิสลาม* (นิเลาะ แวอุเซ็ง, ผู้แปล). ปัตตานี: วิทยาลัย
อิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

- [8] เสาวนีย์ จิตต์หมวด. (2531). *กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม*. กรุงเทพฯ: กองทุนสง่า รุจิระอัมพร
- [9] มูฮำมาดอัสมิ อาบูบากา. (2553). *ไตรวิถีแห่งการเรียนรู้ การพัฒนาการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเชื่อและวิถีชีวิตของชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต). (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก <http://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/21200>
- [10] สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ ประเทศไทย. (2542). *พระมหาคัมภีร์อัลกุรอานพร้อมความหมายภาษาไทย*. อัลมะดีนะฮ์ อัลมุเนาเราะฮ์: ศูนย์กษัตริย์ฟาฮัด เพื่อการพิมพ์อัลกุรอาน.
- [11] อะหมัด อิบรอฮีม อูซุซัน. (2553). *การบริหารจัดการในอิสลาม* (ฮ. เจ๊ะโต, ผู้แปล). สงขลา: ไอคิว มีเดีย.
- [12] ศอและห์ อาลี โมห์มัด ญุบรอน. (2551). *การบริหารการศึกษาในอิสลาม* (นิเลาะ แวอุเซ็ง, ผู้แปล). ปัตตานี: วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- [13] Arif Arifuddi. (2008). *Introduction to islamic Education*. jakarta: Kultura.
- [14] นาอีม วงศ์เสงี่ยม. (2563). *คู่มือละหมาด ฉบับไคร์ครวญ*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: บ้านมุสลิม.
- [15] ฟาฏีนา วงศ์เลขา. (2560). *การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพการจัดการศึกษาอิสลามในประเทศไทย*. (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต). (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ). สืบค้นจาก http://thesis.swu.ac.th/swudis/Ed_Adm_M/Fatina_W.pdf
- [16] อีสมาอีลลุดฟี จะปะกียา. (2015). *มุอัลลิม ร็อบบานีย์ ครูผู้สร้างประชาชาติ* (มันศูร อัลดุลลอฮ์ และ ซุฟอัม อุษมาน): มหาวิทยาลัยฟาฏอนี สมาคมเครือข่ายโรงเรียนคุณภาพอิสลาม.
- [17] วิโรจน์ สารรัตน์. (2555). *แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: หจก. ทิพย์วิสุทธิ์.
- [18] สุนทร โคตรบรรเทา. (2560). *การบริหารการศึกษา : หลักการและทฤษฎี(ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ปัญญาชน.
- [19] ซอลีฮะห์ ะยะฮะมะแอ. (2563). *มนทัศน์การศึกษาในอิสลาม* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สงขลา: บัณฑิตฝรั่งตั้ง.
- [20] Ali Akhmadi, Hendryadi, Suryani, La Ode Sumail & Ami Pujiwati (2023) Islamic work ethics and employees' prosocial voice behavior: The multi-role of organizational identification, *Cogent Social Sciences*, 9:1, DOI: [10.1080/23311886.2023.2174064](https://doi.org/10.1080/23311886.2023.2174064)
- [21] นิเลาะ แวอุเซ็ง. (2560, มกราคม - มิถุนายน). จริยธรรมงานอิสลาม : การปฏิบัติวัตรธรรมเชิงระบบ. *วารสารอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 8(1), 1-17.
- [22] Abdul Malik Karim Amrullah, และ Iffatun Najihah. (2022, JUNE). Islamic education administration and the art of managing it. *Jurnal Idaarah*, VI(1).
- [23] จวีวรรณ เอี่ยมพญา. (2559). *บรรยากาศองค์การที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของครู ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). (มหาวิทยาลัยศิลปากร,

นครปฐม). สืบค้นจาก <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/1026/1/56252308%20จวิรรณ%20เอี่ยมพญา.pdf>

- [24] ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542. (2542, 10 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา* (เล่ม 116 ตอนที่ 63ง, น.24 - 31). สืบค้นจาก <http://www.dmr.go.th/download/10.pdf>
- [25] อิบรอเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต, และ นูมาน หะยีมะแซ. (2553). *ทฤษฎีใหม่สถาบันการศึกษามุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้*. สงขลา: ห้างหุ้นส่วนจำกัด สลาดันการวิจัยและวิชาการ.
- [26] องอาจ นัยพัฒน์. (2561). *การวิจัยสถาบัน : เครื่องมือพัฒนาสถาบันสู่ความเป็นเลิศ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.